

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Příběhy v dětském výtvarném projevu

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Bohuslava Kimrová

Vypracovala:

Michaela Vlčková

České Budějovice 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedené v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji své vedoucí bakalářské práce Mgr. Bohuslavě Kimrové za odborné vedení, cenné rady a trpělivost při zpracování bakalářské práce. Dále děkuji své rodině za podporu a mateřské škole, která mi ve všem vyšla vstříc.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Příběhy v dětském výtvarném projevu“, je zaměřena na výtvarný projev dětí předškolního věku. V teoretické části se zaměřuji na výtvarný projev, na kresbu a její fáze, na důvody proč dítě kreslí, na zobrazování prostoru a zákonitosti dětské kresby. Dále pak na náměty, na symboly a barvy, které děti využívají ve své kresbě. Jak je v názvu bakalářské práce uvedeno, zaměřuji se na pohádky, příběhy a jejich význam. Poslední dvě kapitoly se týkají námětů pro výtvarnou činnost v mateřské škole a přístupu pedagogů k výtvarným aktivitám. Praktická část je zaměřena na kresbu děje příběhu předškolních dětí, na hledání odlišností a podobností v jejich výtvarném projevu. Část tvoří zásobník příběhů, jako námětů pro výtvarné činnosti.

Klíčová slova: *výtvarný projev, kresba, symbol, námět v dětské kresbě, barva, pohádka, výtvarné náměty.*

ABSTRACT

Thesis "The stories in the children's artistic expression" focuses on creative expression preschool children. I focus on artistic expression, the drawing and its phases, the reasons why the children draws, on imaging space and patterns of children's drawings in the theoretical part. I deal with topics, symbols and colors that kids for drawing use. I focus on fairy tales, stories and their meaning, as the name of thesis. The last chapter is about ideas for art activities and concerns of teachers. In the practical part I focus on drawing the story going, on finding differences and on the search for similarities in artistic expression. The practical part includes magazine stories.

Key words: *creative expression, drawing, symbols, theme in children's drawing, color, story, art ideas*

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1. VÝTVARNÝ PROJEV	9
2. KRESBA	10
2.1 Fáze kresby.....	11
2.2 Kreslíři.....	12
2.3 Proč dítě kreslí?	13
2.4 Jak dítě kreslí.....	14
2.4.1 Zobrazení prostoru, objemu	14
2.4.2 Zákonitosti dětské kresby	15
2.5 Symboly	16
2.5.1 Geometrické obrazce	17
2.6 Náměty v dětské kresbě	18
2.6.1 Dům, strom, auto... ..	19
3. CO NÁM BARVA NAPOVÍ?	20
3.1 Význam barev	20
4. POHÁDKA.....	22
4.1 Poselství pohádky.....	22
4.2 Význam pohádky	23
4.3 Pohádka jako pomoc při řešení problémů	24
4.4 Ilustrace	25
5. KRESEBNÉ VYPRÁVĚNÍ	26
6. VÝTVARNÉ NÁMĚTY	26
7. PŘÍSTUP UČITELE	29
7.1 Didaktické zásady	30
PRAKTICKÁ ČÁST	32
1. CÍL.....	32
2. ZVOLENÉ METODY.....	32
3. VÝZKUMNÉ OTÁZKY	32
4. ZKOUMANÝ VZOREK.....	33
5. POPIS PRÁCE	33

6. ZÁSOBNÍK PŘÍBĚHŮ JAKO NÁMĚTŮ PRO VÝTVARNÉ ČINNOSTI	35
6.1 Úvod.....	35
6.2 Motivace.....	35
6.3 Výtvarné lekce	36
I. Kapitola - Zkoumání, pozorování, hledání linií (podle Cikánová, 1992)	36
II. Kapitola - Příběhy trochu jinak	39
III. Kapitola – Seznam pohádek a příběhů	49
7. ANALÝZA DĚTSKÉ KRESBY.....	50
Jak si skřítek Viky našel kamaráda	50
O stromu.....	51
Jak krtek potkal čerta	52
Autíčko a brouk.....	53
O broukovi a hvězdě	54
Písnička pro celou louku	54
Jak si kočka Modroočka kupovala klobouk	55
Chobotnice Alice.....	56
O mrazíku, který maloval barvami.....	57
O Červené Karkulce	57
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY	61
SEZNAM PŘÍLOH.....	63

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce se zabývá výtvarným projevem, konkrétně kresbou dětí v předškolním věku. Tak jako hra, je i kresba zábavnou činností a pro učitelku v mateřské škole může být prostředkem k poznání dítěte. Prvotním impulsem k výběru tohoto tématu byl vlastní zájem o kresbu a o výtvarné aktivity, kterým se dle mého názoru v mateřských školách nepřikládá velký význam. Další, čím se práce zabývá, jsou pohádky. Ze svých zkušeností mohu říci, že s četbou pohádek jsem se setkala pouze při odpočívání dětí na lehátkách. Zapomínáme na to, že pohádky mohou být jedním z námětů výtvarných činností a prostředkem k rozvíjení osobnosti dítěte. Jakožto budoucí paní učitelka v mateřské škole jsem se snažila hlouběji proniknout do této problematiky.

Za cíl si kladu vytvořit zásobník příběhů, pohádek a metodický popis práce s ním. Ověřit použitelnost námětů a výtvarných úkolů v MŠ. Sledovat odlišnosti a podobnosti ve výtvarném vyjadřování příběhu u jednotlivých dětí.

Práce zahrnuje teoretickou a praktickou část. Teoretická část je založena na studiu odborné literatury. Je rozdělena do sedmi hlavních kapitol. První z nich se zabývá výtvarným projevem jakožto neodmyslitelnou součástí přirozeného vývoje dítěte. Druhá kapitola se týká kresby, konkrétně fázemi, zobrazováním prostoru, důvody proč a jak dítě kreslí, zákonitostmi dětské kresby a typy dětských kreslířů. Dále zde nalezneme podkapitolu týkající se nejčastěji objevujících se symbolů v dětských výtvarných produktech a námětů v dětské kresbě. Následující kapitoly nesou název: Co nám barva napoví a Pohádky. Část je věnována i kresebnému vyprávění, námětům pro výtvarnou činnost a přístupu učitelů, kteří u dětí chtějí rozvíjet tvořivost, představivost, estetické cítění aj.

Praktickou část tvoří z větší části zásobník příběhů, pohádek jako námětů pro výtvarné činnosti. Druhou část pak tvoří analýza dětské kresebné produkce. Děti znázorňovaly děj pohádek a příběhů. Informace získané analýzou dětských kreseb doplňují poznatky čerpané z rozhovoru s dětmi. Součástí kapitol jsou fotografie dětských kreseb. Stanovila jsem předpoklady, které jsem potvrdila nebo vyvrátila.

TEORETICKÁ ČÁST

1. VÝTVARNÝ PROJEV

Výtvarný projev dítěte je záležitostí estetickou a dnes je chápán širě než jako pouhé kreslení a malování. Můžeme sem zahrnout modelování, sestavování, seskupování, plošné kladení aj. Jeho prostřednictvím se rozvíjí psychické funkce (vnímání, myšlení...). Je neodmyslitelnou součástí přirozeného vývoje dítěte.

Kreslení určitých objektů vede k lepšímu vnímání světa kolem sebe. Dítě je jedinečná osobnost, a proto je i jeho výtvarný projev jedinečný, originální. Odráží se v něm psychické vlastnosti, vnímání, myšlení dítěte, představivost, fantazie, inteligence a charakter. Výtvarný projev vrcholí v období předškolní docházky a neřídí se zákonitostmi, pravidly, jde o svobodný projev. Dítě má v tomto směru volnou ruku a je jen na něm, kterou si zvolí techniku, barvy atd. (Peterson, Hardin, 2002)

Je zvláštním druhem sebe výrazu. Jak již bylo zmíněno, lze z něj vyčíst znaky dětské individuality. Výtvarná aktivita je zcela přirozená, podobně jako řeč.

Neobyčejně zvýšený zájem bychom měli zaměřit na to, že se dítě dokáže vyjadřovat jednoduchými prostředky, liniemi, barvami a tvary, což není pro každého z řad dospělých snadné. (Babyrádová, 1999)

„Už J. A. Komenský se snažil pochopit příčiny a podmínky vzniku a růstu výtvarného projevu dětí. Dovedl odůvodnit dětské spontánní čárání, věděl, jakou radost dítěti způsobí a nakolik rozvoj výtvarného projevu souvisí s poznáním světa, byť se děje ze hry a kratochvíle.“ (Uždil, 2002, s. 9)

2. KRESBA

Výtvarné, kreativní vlohby dítěte můžeme rozvíjet různými způsoby, malbou, modelováním, grafikou a jedním z nich je i kresba.

Kresba je technika, kdy se zobrazuje pomocí linií, bodů a jejich kombinací. Kreslit se dá různými materiály. Tužka, pastelka, voskovky, křída- mokrá, suchá, svíčka, barevné tuše, přírodními materiály – rudka, uhlí, hlína, ale i tráva, kamínky, rákos, dřívko a brko. Tvořit můžeme na širokou řadu materiálů. Pokud začneme od těch nejnámějších, jsou to bílý, barevný papír, karton, balicí papír, průklepový papír, dále textil, dřevo aj.

Tuto výtvarnou techniku můžeme obohacovat, kombinovat s jinými. Např.: lavírování, rozmývání anebo vyškrabávání.

„Kresba je neverbální symbolickou funkcí. Projevuje se v ní tendence zobrazit realitu tak, jak ji dítě chápe. Vývoj kresby prochází několika fázemi, z nich první ještě symbolický charakter nemá“. (Vágnerová, 2005, s. 183)

„Kresba má ve vývojové řadě místo mezi symbolickou hrou a obraznou představou.“ (Piaget, 1970, s. 53)

Dětské kresebné výtvořiny nám ukazují, na jakém vývojovém stupni jsou grafomotorické a vizuomotorické schopnosti dětí. (Lisá, Kňourková, 1986). Dítě myslí jinak než dospělý, proto do kresby nakreslí to, co o předmětu ví, co ho zajímá a co je pro něj podstatné. (Piaget, 1970). Prostřednictvím kresby dítě vyjadřuje vztah ke světu.

Kresba přináší radost a další pozitivní prožitky, ale i odpočinek. Je jedním z prostředků k relaxaci, uvolnění např. nervového napětí, k nabytí nové energie a rozvíjí pozorovací smysly. Do svých výtvořin dítě vyjadřuje pocity, kreslí to, co cítí, co zažil nebo svá trápení. Kreslí všechny děti na celém světě, v každém kulturním prostředí, ať pastelkou nebo prstem do písku.

Dítě může mít potíže s mluvením, ale naší lidskou potřebou je vyjádření vlastních pocitů, proto jednou z možností se mu nabízí kresba. (Peterson, Hardin, 2002) Dá se říct, že je alternativou komunikace.

Rodiče, pedagogičtí pracovníci a nejen ti kresbu využívají jako jeden z mnoha prostředků a forem práce k získávání znalostí, vědomostí, dovedností a návyků. Jen u písničky Měla babka čtyři jabka se bude lépe pamatovat text, pokud k němu budou nakresleny obrázky. Obrázky, na kterých je babka, jablko a dědek, si dítě lépe vybaví, než slova, jsou poutavější. Dítěti je tím zprostředkována vizuální představivost.

Při výtvarných činnostech lze dosáhnout dobrých výsledků tvořivou cestou a k tomu je zapotřebí dobré koncentrace, vůle dokončit práci a nesmíme zapomenout na odvahu. Tvořivost je charakterizována jako soustředění se na určitý výkon, zahrnuje v sobě všechny složky osobnosti a duševní funkce. K tvořivosti, k jejímu rozvoji je třeba dostatek podnětů, znalostí, dovedností a konkrétních představ. (Uždil, Šašinková, 1980) Jednou z podmínek při tvořivých činnostech s dětmi je, že bychom je neměli do činností nutit. Tak jako my, dospělí, tak i děti neprožívají radost, nejsou uspokojeny jejich potřeby. Činnosti jsou pro ně nudné a nejsou plněny funkce, které by měly být. Vhodnější cesta je ta, která vede přes motivaci, podněty, přes vytvoření potřeby pro tuto činnost. Je prostředkem k co největšímu prožitku z výtvarné práce.

2.1 Fáze kresby

Tak jako se vyvíjí dítě, tak se vyvíjí i jeho kresba, která těsně souvisí s vývojem intelektu dítěte. Odlišně kreslí dítě v období tří let a dítě před vstupem do povinné školní docházky. Pro každý věk dítěte je tedy specifický typ kresby. (Davido, 2001)

Marie Vágnerová (2005) popsala ve své knize tři fáze kresby:

1. *Presymbolická, senzomotorická fáze*- je charakteristická pro děti batolecího věku. Jde o grafomotorickou činnost, čmárání, jehož průběh je pro dítě zajímavější, poutavější, než výsledek.

Davido (2001) ve své knize uvádí, že prvotní čmárání představuje spíše hru než snahu napodobit objekt. V tomto období má dítě snahu napodobit písmo svých rodičů, písmo dospělých, kreslí uzavřené smyčky. Jedná se o stádium nezdařeného realismu (mezi 2. a 3. rokem). Dítě však nemá dostatečnou koncentraci pozornosti a jeho záměr kreslení se mění. Kresbu ne vždy dokončí. Čmárá do všech stran, což je pro něj největší radost.

Směřuje k experimentování, k objevování nových materiálů, jako jsou tužka, dřívko nebo čmáraní prstem po zamlženém okně.

„Tužka je jakýmsi prodloužením ruky a čáry přímo souvisejí s „já“ dítěte.“ říká Marthe Bernson. (Davido, 2001, s. 21)

2. Přechod na symbolickou úroveň - jedná se o dodatečné symbolické zpracování.

Dítě zjistí, že prostřednictvím kresby může zaznamenávat realitu.

Kresbu dodatečně pojmenuje podle toho, co mu připomíná. Luquet toto období nazval „nahodilý realismus“. (Piaget, 1970)

3. Preprimární symbolické vyjádření - v této fázi dítě záměrně zobrazuje skutečnost.

Skutečnost je znázorněna symbolicky.

Jiní autoři za kresebné začátky považují skvrny u dětí, kterým ještě není rok.

„Smysl pro přesnost se vyvine a projeví ve stádiu „hlavonožce“. (Davido, 2001, s. 23).

V tomto období, od tří do pěti let, mají dětské obrázky smysl. Kreslí hlavonožce jako lidi bez trupu – objevují se kolečka, která znázorňují jak hlavu, tak i trup. K němu jsou dokresleny čárky, které jsou symbolem končetin, umístěných v různých výškách. Po čase přibývá detailů. Jsou znázorněny oči, ústa a uši. Úplné tělo se všemi končetinami je typické pro období před vstupem do povinné školní docházky, kolem šesti let dítěte. Mezi další znaky kresby v šesti letech patří změna lineárního zobrazení, velikosti prvků a objektů. Jsou vyvážené a mizí nápadné nepoměry. Svou postavu dítě začne kreslit poté, co si uvědomí svou tělesnou stavbu a umístění v prostoru. Kreslí ji tak, jak se samo cítí. (Davido, 2001).

2.2 Kreslíři

Obsah kresby – znaky, jejich četnost, vztahy mezi nimi, styl znázornění prostoru, barva aj., to vše můžeme pozorovat v dětských kresbách. Všechny tyto prvky jsou východiskem při posuzování výtvarného typu dítěte.

Hlavní výtvarné typy máme dva. První z nich je *extravertní* a druhý *introvertní*. Extravertní typ se snaží o přesné, pravdivé zobrazení objektu, vykresluje se i s méně

důležitými částmi. Může se nám zdát, že si vše vyměřuje a vypočítává, proto se mluví o enumerativním typu. Postupem času se snaží o skutečné zobrazení, jak v proporcích, tak v barevnosti. Mezi extrovertními typy nalezneme i jedince, kteří do detailu, až technicky znázorní auta, lodě aj. Můžeme tedy říci, že nás kresba zaujme na první pohled svou správností, ale na úkor osobitého stylu, výrazu a barevnosti. Chybí nám citový vztah k zobrazované věci. Druhý hlavní typ se nazývá introvertní. Tento typ je opakem extrovertního. V námětech kresby se objevují citově založené zážitky. Oslava narozenin, výlety s rodiči, návštěva u babičky, Vánoce atd. Charakteristické pro ně je, že kresby jsou osobním vyjádřením zážitku, jsou bezstarostné. Z oslavy narozenin se u někoho objeví dort, u někoho rodina nebo rozbalování dárků. Není zde rozhodující barva, detaily, proporce jako u extrovertního typu.

Nenalezneme však jenom extrovertní nebo introvertní typ. Znaky se mísí, proto nedojdeme k jednoznačným závěrům. Nalezneme tudíž několik podtypů, ale v jejich názvech se odborníci neshodují. Každé dítě je jiné, má odlišné zájmy, potřeby, myšlení a vnímání, proto by pedagogové měli přizpůsobit svou práci a respektovat jednotlivce a jeho zvláštnosti.

Můžeme se dočíst i o typu tzv. haptický a vizuální. Už z názvu je patrné, že haptický se zaměřuje na hmatové dojmy. Nevyznačuje se ale tím, že umí dobře pracovat s modelínou, hlínou, tedy modelovat. Vizuální typ je objektivní a směřuje spíše ke světu, k lidem a ke skutečné podobě věcí. (Uždil, Šašinková, 1980)

2.3 Proč dítě kreslí?

Jedním z důvodů proč dítě kreslí je, že kresba je pro něj hrou, zábavnou činností, která mu přináší radost. Dítě rádo tvoří, při kreslení může vyjadřovat svá přání, svou fantazii a hlavně bez toho, aby ho někdo do této činnosti nutil. Jiné názory na otázku proč dítě kreslí, říkají, že základ je v potřebě něco napodobit. (Uždil, 2002).

„Dětská kresba je skutečný jazyk projevující se nejrůznějšími konfiguracemi jednotlivých prvků, jako je lomená nebo nerovnoměrná čára, vynechávky, bledé nebo jasné barvy, harmonie, disharmonie atd. Kresba tak promlouvá množstvím

charakteristických znaků.“ (Davido 2001, s. 19) Je obrazem sociálního, rodinného prostředí a zázemí, neuspokojení psychických potřeb, deprivace aj.

2.4 Jak dítě kreslí

2.4.1 Zobrazení prostoru, objemu

Sklápění

„Podíváme-li se na kresby dětí od 5 do 7 let, zjistíme, že většinou chybí perspektiva, roviny neodpovídají skutečnosti a zobrazené předměty jsou disproporční. Svědčí o tom, jak obtížně dítě rozeznává, co je horizontální a co vertikální“ (Davido, 2001, s. 26, 27).

Kresbu rybníka, cesty vidíme v plném nadhledu a to, co stojí kolmo k základně, stromy u silnice, je sklopeno do půdorysu. Sklápění je plošné uspořádání prostoru. Jinými slovy můžeme říct, že nic nezůstane zakryto.

Zmenšování figur

Toto období nastupuje kolem šestého a sedmého roku dítěte. Objevuje se horizont, čára, která má naznačit kopce, údolí a jiné nerovnosti, na kterých jsou umístěny zmenšeniny hradů, stromů a lesů. (Uždil, Šašinková, 1980)

Transparentnost

Znamená průhlednost objektů. Je například vidět skrz zdi domu, jeho vybavení, co se v něm odehrává nebo brambory, které se vaří v hrnci. Dítě kreslí podle představy, ne podle skutečnosti. Kreslí to, co o předmětu ví. (Davido, 2001)

Vizuální realismus

Již podle názvu můžeme usoudit, že dítě kreslí to, co vidí. Nakreslí-li auto, zobrazí ho zvnějšku. Děj, který se odehrává uvnitř, je zobrazen okny. Období vizuálního realismu nastupuje mezi 7. a 12. rokem. Důležitý vývojový postup se odehrává kolem 7. roku dítě – nastupuje profil. (Davido, 2001)

Posledním stádiem, které se odehrává od 12 let, je období, kdy dítě zobrazuje prostor. Snaží se vyznačit prostor jako něco skutečného. Celá plocha papíru je zakryta, objevují se tečky, barevné čmouhy a čárky. (Uždil, Šašinková, 1980)

Prostorové uspořádání

Základ prostorového uspořádání se objevuje v období, kdy dítě začne považovat dolní okraj papíru za zem, na kterém stojí postavy. Spodní okraj, jakožto země je znázorněna vodorovnou čarou a horní okraj představující nebe taktéž. Dítě staví předměty, lidi na spodní okraj papíru, ale může se dostat do problému, kdy má velký počet objektů a ty se mu sem nevejdou. Dokáže si bez problému poradit, jeho novým řešením je, že otáčí papírem a zem představuje kratší strana papíru. (Uždil, Šašinková, 1980)

Obrácená perspektiva

Zde můžeme vidět rozdíl v chápání prostoru u dětí a u dospělých. Při tomto zobrazení, jsou věci blíže spodnímu okraji papíru menší, dospělí naopak předpokládají, že tam budou větší. (Uždil, Šašinková, 1980). Představíme-li si postavu, tak nohy budou v nepoměru k hlavě, budou menší. V člancích jsem se dočetla, že důvodem je pohled dítě na dospělého zespoda. Jak se mu jeví ve skutečnosti, tak ho nakreslí.

2.4.2 Zákonitosti dětské kresby

Zákonitosti dětské kresby uvedli ve své knize Uždil a Šašinková (1980).

R-princip

Můžeme vysvětlit na ukázce, kde komín je kolmo ke střeše a vypadá, jako by padal. Jde o zobrazování v pravém úhlu. Jeho základem je potřeba zřetelně rozlišit jeden směr od druhého.

Grafoidismus

Je princip, kdy dítě naklání kresbu ve směru písma. Je zřetelné i zakulacování ostrých a pravých úhlů.

Grafický automatismus

Jedná se o souhrnný název pro tendenci opakovat jednoduché, osvojené tvary, jako jsou čárky znázorňující jehličí na stromě, knoflíky na kabátě, zaplnění domů okny. U dětí se vyskytuje velmi často a je základem pro zdobení – nepravý ornament.

Rytmus, opakování, symetrie

V dětské kresbě jsou tyto principy často využívány. Jsou základem schopnosti členit plochu a formální jednoty výtvaru.

2.5 Symboly

Co vlastně pojem symbol znamená? Verena Kast (2000) ve své knize uvedla, že slovo *symbol* pochází z řeckého slova „*symbolon*“, což v překladu znamená poznávací znamení. Můžeme říci, že je viditelným znamením skutečnosti. Symbol je prostředkem, který využíváme jako prostředek komunikace se světem. Na rozdíl od řeči se k němu můžeme vracet, opakovat ho. Nacházíme ho v různých formách, může se jednat o obrazy, zvuky, vůně a gesta. Symbol se tedy stává univerzálním jazykem. Pro obrazy je typická obrazovost, bohatost a otevřenost v symbolech. V jistém slova smyslu můžeme říct, že symbol v dětském výtvarném projevu je nezastupitelný, než vyjádření jiného typu, například řeč. Je třeba mít na paměti, že norma znaků souvisí s mentálním vývojem osobnosti dítěte, s jeho inteligencí. Symbolem dítě vyjadřuje samo sebe, zanechává po sobě grafickou stopu a zároveň vyjadřuje své zkušenosti se světem. Symbolizuje tím, že chce vejít v kontakt se světem, začít s ním komunikovat. Což je pochopitelné v období, kdy dítě není vybaveno schopností ovládat řeč nebo písmo. Základním kamenem tvorby symbolů a jejich spojování je směřování k rytmu, což je přirozená potřeba. Dítě má tendenci rytmizovat linie, body, kruhy, barevné plochy, prostor a další. (Babyrádová, 1999)

„Pod pojmem „symbolika kresby“ se rozumějí vztahy, které lze vysvětlovat mezi určitým druhem obrázků a určitými typy osobnosti“. (Davido, 2001, s. 35)

Kresba má několik základních symbolů, na které se nestačí dívat pouze izolovaně, je třeba je začlenit do dalších souvislostí. Posuzování dětského obrázku je náročný proces, který má svůj řád a pravidla. (Davido, 2001)

„Zkoumání kresby představuje „královskou cestu“ do dětské duše.“ (Davido, 2001, s. 13)

Nejen čára, ale i gumování a přeškrtavání, je důsledkem malé sebedůvěry a strachu z toho, co by mohlo vyjít, jak se říká „na povrch“. V dětské kresbě se nám může vyskytnout i vytečkovaný obrázek, z kterého je cítit až úzkostná přepečlivost. Dítě chce mít vše pod kontrolou a jen maličkost ho uvede do rozpaků. (Davido, 2001)

Při sledování průběhu kresby si můžeme všimnout, že dítě kreslí osoby, předměty, na kterých mu záleží, ke kterým má určitý kladný vztah. Dá si s nimi záležet, je pečlivé, vykresluje se s nimi. A tam, kde si záležet nedá, rychle je někam nakreslí, jen aby se neřeklo, tam můžeme předpokládat úplný opak. (Davido, 2001)

Pokud bychom prováděli diagnostiku kresby, kde se shromažďují poznatky, údaje o dítěti, můžeme dojít k závěrům, kdy je dítě například zneužívané psychicky, fyzicky i pohlavně. (Peterson, Hardin, 2002)

2.5.1 Geometrické obrazce

Vedle domu, stromu, auta a dalších dítě kreslí geometrické tvary, které si pojmenuje. Geometrické tvary můžeme také interpretovat jako symboly.

Bod je symbolem soustředění se, zastavení. Objeví-li se uprostřed jiného obrazce, stává se středem. Má význam trvalosti, ve smyslu prapříčiny dějů.

Další tvar, který stojí za povšimnutí je *přímka*. I ta s ostatními může tvořit různá seskupení. Horizontální linie je symbolem klidu, plynulosti. Je významný mezníkem, který můžeme chápat jako oddělení světa pozemského od nebeského a podzemí. Vertikální čára je opakem horizontální. Je znakem neklidu, vzrušení, aktivity, spojuje se s lidským nevědomím. Dítě používá vertikální linie, když chce znázornit pohyblivé scény nebo rychlý pohyb. Oblíbeným symbolem je *spirála*, kterou znázorňuje maminky náušnice, kluci ji využívají při znázornění součástek strojů. Najdeme ji i při kresby postavy, například nos a ucho. (Babyrádová, 1999)

Dítě, které si málo věří, má strach se projevit, stydí se, má zábrany, to vše nám může napovědět pouhá čára. Tyto děti kreslí tenké, váhavé, slabě naznačené čáry, pomáhají si pravítkem a obrázek stále předělávají. Je nejisté a tužku brzy zahodí. Na rozdíl od něj silné čáry a protrhnutý papír poukazuje na dítě agresivní, až moc sebejisté. Vyrovnané, šťastné dítě nakreslí čáru, kterou má pod kontrolou, „vyrovnanou“, působí klidně a plynule. (Davido, 2001) Dítě, které je úzkostné, převažuje v něm zloba a hněv kreslí nesouvislé tvary se zubatými okraji. Naopak oblé, pravidelné tvary jsou typické pro děti vnitřně vyrovnané a uvolněné.

Kruh

Mezi začátky dětského výtvarného projevu zahrnujeme čarání, kde se objevují kruhy v různých kompozicích, které se rytmicky opakují. Často objevující se kruh v kresbách dětí představuje koloběh života, běh lidských událostí. Nemá začátek ani konec. Jako asociace ke kruhu nás napadne slunce, jako zdroj tepla a světla. Objevit se může i bod situován uprostřed kruhu, jehož význam je opačný koloběhu, pohybu. Znamená pevnost, jistotu a neměnnost. (Babyrádová, 1999)

Čtverec

Čtverec je tvar, který symbolizuje pevnost, dokonalost, něco stálého, neměnného. Dům, který je jedním z prvních motivů dětské kresby, je tak znakem přístřeší, spolehlivosti a bezpečí.

2.6 Náměty v dětské kresbě

Na dětských kresbách jsou nejčastěji zobrazené samostatné představy, jako je zvíře, dům, strom, auto nebo člověk. Děti jsou silně antropocentrické, proto většinu obsahu jejich kreseb tvoří lidská postava. Postupem času děti přikreslují i prostřední, ve kterém se předmět nachází. Jedná se o zahradu, školu atd. Nalezneme zde i symboly jako je slunce nebo měsíc a hvězdná obloha. Jejich prostřednictvím dítě označuje oblohu a tím vzniká jednota obrazu. Zároveň jsou pro něj symbolikou času. Dítě má velmi rádo přírodu, květiny, stromy, zvířata a proto se s nimi setkáváme ve výtvarných kresbách velmi často. Postava zvířete vychází z postavy člověka, jeden ovál znázorňuje hlavu, druhý tělo a určitý počet čárek končetiny. Liší se pouze v maličkostech, jako jsou rohy,

ocas... Pro předškoláky je typická kresba zvířete z profilu, jde pouze o trup, hlava se na nás kouká zlidštěnou tváří. Do kresby postavy dítě kopíruje samo sebe, své „já“. (Uždil, 2002) Pravá hodnota obrazu tkví v tom, že je citem přímo ovlivněn. Strom není pouze stromem, je v něm poselství, skrytá sdělení autora. Dítě vymýšlí, přetváří, hledá více významů (Babyrádová, 1999) a je přitahováno tvary symetrickými, tvary, které působí harmonicky.

2.6.1 Dům, strom, auto...

Ať už jde o panelový dům, o chalupu nebo o statek, nechybí detaily, jako jsou okna, v nich záclonky, dveře s klikou (přeci slouží k tomu, abychom mohli vstoupit do domu) a kouřící komín. Je vždy vybaven vlastnostmi, které souvisejí s jeho užíváním. Pro jednoduchý tvar zprvu převládá dům s trojúhelníkovou střechou. Je jedním z neoblíbenějších námětů dětské kresby. (Uždil, 2002)

„Kresba domu vypovídá mnoho o osobnosti a charakteru dítěte. Má v sobě četné symboly – přístřeší, rodinné teplo, otevření vnějšímu světu. Děti kreslí dům jako postavu a jeho prostřednictvím vyjadřují stavbu svého „já“.“ (Davido, 2001, s. 39)

Strom nám zprvu může připomínat anténu, jde o trčící linku, kterou přetínají krátké vodorovné čárky. Časem se stává dokonalejší. Přibývají větvíčky, listy, ovoce, jehličí. Na některých obrázcích se v koruně stromu skrývá i ptačí hnízdo. Zprvu dítě nerozeznává jehličnaté a listnaté stromy, změna nastává kolem Vánoc. Postava v poměru se stromem může být větší nebo stejně velká, dítě nemá pocit, že by to tak nebylo správně. Záleží na tom, co je pro něj důležitější, jaký je význam ostatních prvků.

O dětech je známo, že se rády pohybují. Středem jejich zájmu je vše, co má kola, křídla, co se může nějak pohybovat, třeba i po vodě. Proto s oblibou zobrazují auta, traktory, lodě, letadla a někdy i s cestujícími a řidičem. Někdy až s velkou pečlivostí jsou dopravní prostředky znázorněny detailně. (Uždil, 2002).

V dnešní době jsou děti ovlivněny technikou, televizními obrazovkami, počítači a mobilními telefony. Jejich zájem o to vše souvisí s kresbami, kde jsou zobrazeny bojové postavičky, Pokémoni, vše, co patří k nereálnému světu. S tím se mi nabízí otázka: Je to tak správně?

3. CO NÁM BARVA NAPOVÍ?

Stejné pocity jako při kresbě prožívá dítě i při práci s barvami. Barvu velmi intenzivně vnímá a nejraději vybírá z barev základních, se kterými rádo experimentuje. Klade je ve výrazných kontrastech. Tak jako vše, co nás obklopuje, by bez barvy bylo nudné, obyčejné, tak i kresba by byla neúplná. Děti v období před vstupem do povinné školní docházky kreslí barvami, které jsou pro předmět typické, odpovídají realitě nebo symbolizují vlastnosti objektu. (Lisá, Kňourková, 1986) Už odpradáвна se barvám přikládá psychologický význam. Dnes je vliv barev známý. K relaxaci a uvolnění se používají barvy pastelové, k aktivitě nás povzbudí barvy jasné. (Davido, 2001)

Při interpretaci výsledků z psychologického hlediska je nutné přihlížet k věku dítěte. Kresby, které nejsou barevné, jsou nápadné, vypovídají o citové prázdnotě dítěte. Při hodnocení kresby hledíme na intenzitu, hustotu barvy, odstín atd. Ale nejen to. Další, čeho si všímáme, je harmonické působení barev. Nesoulad, křiklavost naznačuje poruchu, která má citový původ. V dětských kresbách jsou určité objekty spojeny s pro ně typickou barvou. Tráva je zelená, slunce žluté, dítě se snaží napodobit přírodu. Naopak tam, kde není barva přesně spjata s objektem, dává dítě volnost své fantazii a experimentuje s barvami, což vypovídá o jeho myšlení. (Davido, 2001)

Každé z dětí má výběr svých oblíbených barev, ty používá na kreslení věcí, které mu jsou vzácné, jsou pro něj důležité. Tak můžeme po časově delší práci s dětmi rozeznat výtvary jednotlivých dětí. V kresbě si můžeme povšimnout, že barvy, které jsou dominantní, jsou rozmístěny velmi citlivě.

3.1 Význam barev

Na výklad významu barev nejsou vždy stejné názory. Teoretikové se shodují v jednom, a to, že barva symbolizuje pocity, náladu, či důraz. (Peterson, Hardin, 2002) Barvy a naše pocity spolu úzce souvisí, probouzejí v nás smutek, nebo radost, některé jsou pro nás příjemné, vzrušující a také uklidňující. Teplé barvy, mezi které řadíme žlutou,

červenou, oranžovou, nás povzbuzují. Barvy studené, hlavně zelená a modrá vedou k útlumu všech tělesných funkcí. Symbolika barev vznikla už v dřívějších dobách, hlavně na základě pozorování zvířat, přírody a lidí. Ne každý si uvědomí, že barva má dva významy, svou špatnou i dobrou podobu. Například červená barva je symbolem válek, krve, ale také barva, která chránila proti nemocem a kouzlům. Zelená barva taktéž. Jedna její stránka mluví o znovuzrození, životě, přírodě, naději, druhá však je symbolem duchů a démonů. Tak bychom mohli pokračovat u modré barvy, žluté, bílé, černé atd.

Význam barev podle Roseline Davido (2001):

- **Červená:** Do šesti let můžeme používání červené barvy považovat za zcela normální. Jinak je tomu po šestém roce, kdy je ukazatelem násilí, agresivity a impulzivity.
- **Modrá:** Pokud předškolní dítě používá modrou barvu, tak je pro něj charakteristické, že dokáže ovládat své chování. V šesti letech je symbolem dobré adaptace dítěte. Na přehnanou sebekontrolu nás upozorní dětské obrázky, ve kterých je použita výhradně modrá barva.
- **Zelená:** Zelená barva je symbolem klidu a mezilidských vztahů.
- **Žlutá:** Nadmíra této barvy může směřovat k tomu, že je dítě velmi závislé na dospělém.
- **Hnědá:** Hnědá a další tmavé barvy jako je černá, tmavě modrá aj., jsou výrazem konfliktů, neshod a špatné adaptace dítěte jak v rodině, tak ve společnosti.
- **Fialová:** Fialovou barvu používají malé děti málokdy. Samotnou barvu používají úzkostné děti. V kombinaci s modrou je příznakem neklidu.
- **Černá:** Tak jako fialová prozrazuje ve všech věkových kategoriích úzkost. V pubertě ji používají jedinci uzavření, nepřístupní. Jedinci, kteří mají strach a obavy vyjádřit své pocity.

4. POHÁDKA

Marek Herman (2008) říká: „Pohádky jsou nenahraditelné.“ Jsou důležitou součástí dětského věku, do šesti let utváří psychiku, psychický vývoj jedince. I přesto mají dospělí sklony pohádky podceňovat. Při vyprávění pohádek prožívají děti různé pocity. Při scéně, kdy princ zápasí s drakem, prožívají napětí, strach o prince, možná i o draka. Ale vše se odehrává v bezpečí, u rodičů, u matky v náručí. Učí se tak se svými pocity pracovat, ovládat je. Pohádky v sobě nesou důležité psychické podněty, které podporují duševní vývoj dítěte.

Pohádky, příběhy vypráví rodiče svým dětem, ty pak zase svým a tak dále... Jsou tu s námi už stovky let. Jsou útvarem nesmrtelným. Nalezneme v nich často ustálené pojmy, jako jsou: tři zlaté vlasy Děda Vševěda, tři úkoly, sedm – za sedmero horami a sedmero řekami, bylo, nebylo, zazvonil zvonec a pohádky je konec. Mají v sobě mnoho symbolů, které mluví s naším podvědomím, rozvíjí inteligenci, probouzí v dítěti zvědavost. (Herman, 2008)

Na pohádkách je krásné, že neživé předměty a zvířata, umí mluvit. Vše se dostává do kontaktu se vším. Stromy, vlaky jsou polidštěné, mají lidské vlastnosti. A je to zcela „normální“. Ruší se tím veškeré zákonitosti přírodní, logické, zákony místa a času. V pohádkách není nic nemožné. (Rogge, 1999)

4.1 Poselství pohádky

Pohádky jsou nositeli poselství. Jedná se například o tato skrytá sdělení:

- Na starosti, strachy, úzkosti a bolesti, které prožíváš, nejsi sám, i když ti to tak může připadat.
- To vše se dá s trochou snahy a chtíče překonat.
- Důležité je poznat sám sebe, vydej se proto do světa.

- Ve světě se vyskytnou překážky, ale ty překonáš jedinečně tak, budeš-li si věřit a budeš-li vytrvalý.
- I na tebe v tomto světě čeká někdo druhý, s kým ti bude dobře.
- Ne každá rada ostatních je dobrá, dej na svůj instinkt a neohlížej se za výsměchem druhých.
- Každý z nás má své světlé, ale i tmavé stránky, pokud člověk chce, vše se dá překonat.

Všechny tyto skryté symboly, obrazy a další jsou v pohádkách ukryty a děti je umějí nalézt. Díky pohádkám nacházejí důležité odpovědi na otázky, se kterými si nevědí rady. Můžeme říct, že otevírají vrátka mezi nevědomím a vědomím. (Herman, 2008)

4.2 Význam pohádky

Pohádky mají mnoho důležitých funkcí. Jednou z nich je, že svou jednoduchostí pomáhají dětem orientovat se v reálném světě. Díky nim se dítě dokáže vypořádat s problémy, které přináší jeho vývoj. Rozšiřují jeho vědomí. Děti si uvědomují různé problémy a nalézají způsoby jejich řešení. Pohádky mají mnohé společné s naším životem. Stačí se jen zamyslet, co třeba pohádka Sůl nad zlato? A v neposlední řadě pomáhají dětem nalézt smysl života. (Herman, 2008)

Jak jsem se již zmínila, pohádka je důležitou součástí předškolního věku. Prostřednictvím pohádky může dítě vklouznout do nereálného světa a prožít si v něm strach, smutek, úzkost a to vše bez toho, aby pocítil vinu. V pohádce si můžeme dovolit zesměšnit nafoukaného krále, potrestat zlou macechu krutým trestem, někoho nenávidět, ale v běžném životě taková řešení přijatelná nejsou. Nesou v sobě hodnoty a významy mezilidských vztahů.

Život nám přináší spoustu životních překážek. Dalším poselstvím pohádky je, že je třeba proti těmto nástrahám bojovat, nevzdat se a překonat je. Na konci nás čeká zasloužená „zlatá medaile“.

V neposlední řadě pohádky pomáhají dětem tím, že v nich proti sobě stojí dobro a zlo a že i mezi lidmi jsou rozdíly. Teď už je jen na dítěti, která strana pro něj bude sympatičtější a kterou si vybere. Komu se bude chtít podobat a s kým se identifikuje.

S pohádkovým hrdinou se ztotožní snadno, představuje ho obyčejný člověk nebo dokonce i dítěte, ke kterému má nejbližší. Děti se vcítí většinou do kladného hrdiny, jeho chování, charakter je pro něj nekomplikovaný, dobrý a jednoduchý. Jeho dobrodružství vzbuzuje v dítěti silné pocity. (Černoušek, 1990)

S dětmi je třeba pohádky prožívat. Vzniká tím důležitý pocit vzájemnosti. Televize, počítačové hry nenahradí živé předčítání a vyprávění, které je dětské duši nejbližší.

„Pohádka je především útvar uměleckého slova a byla složena k vyprávění, k tomu, aby obraznost slova vyvolávala skryté obrazy imaginace, dřímající v dětské psychice, v mysli posluchače.“ (Černoušek, 1990, s. 6.)

A jak je to s násilím a agresivitou? Někteří rodiče se mohou obávat, že jejich dítě se místo s kladným hrdinou, ztotožní s negativním, se zlem nebo že budou traumatizovány. Není tomu tak. Tyto scény jsou v pohádkách spravedlivě potrestány a tak jsou pro dítě odstrašující. Dítě se ztotožní s agresorem, s násilím snadno v reálném životě, s tím, co vidí, co se kolem něj děje. (Černoušek, 1990)

Kvalitně podané pohádky připravují dobrý základ pro stavbu celistvé osobnosti dospělého. Děti potřebují slyšet, že v pohádkách je zlo potrestáno, že spravedlnost vždy zvítězí. Dává jim to jistotu, že to tak bude i v jejich životě.

4.3 Pohádka jako pomoc při řešení problémů

Tak jako dospělí, i děti řeší své problémy. Někteří nad problémy dětí mávají rukou, jsou to přeci jen maličkosti a děti ničemu nerozumí. Ale opak je pravdou, dětské problémy jsou nezanedbatelné. Tak jako platí u ilustrací, co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš, platí i zde. Způsob řešení problémů, které se naučíme v dětství, využíváme dál ve svém životě. Zkušenostmi se postupně obohacujeme, ale základ je v dětských letech. (Černoušek, 1990)

„Děti potřebují příběhy se šťastným koncem, který dodává odvalu.“ (Rogge, 1999, s. 126)

4.4 Ilustrace

K pohádkám patří i jejich ilustrace v knihách, což představuje velmi zodpovědný úkol. Ilustrátoři tím otevírají dětské oči. Děti se učí vidět svět. A jak se říká: „co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš“. Ilustrace by neměla nahrazovat, důležité je zde slovo podporovat. Ilustrace podporuje obrazotvornost, fantazii a tvořivou imaginaci. Neměla by nahrazovat vyprávění. (Černoušek, 1990) Obrázky odrážejí skutečnost, kterou dítě již zná, ukazují nám svět v jiné podobě. Vedle toho, co je zobrazeno na obrázku, je důležité, jak je to zobrazeno. Podoba obrázku splývá s jeho obsahem. Důležité je, aby jeho znaky byly v souladu s obsahovou, prožitkovou stránkou výtvoru. Každý z nás příběh prožívá jinak, proto je nejlepší ilustrací děje fantazie posluchače. (Uždil, Šašinková, 1980).

5. KRESEBNÉ VYPRÁVĚNÍ

A jak dítě znázorňuje příběh? Jde o chronologické vyjádření (jdoucí po sobě). Dítě například nakreslí silnici se třemi auty, které představují jedno a to samé auto v po sobě jdoucích situacích. (Piaget, 1970). Jde o vyjádření významných situací celého děje nebo několik postav do jedné kresby. Dítě na papíře rozmístí situace jakkoliv se mu to zalíbí, neřídí se žádnými pravidly. Nám dospělým se to může zdát, jako nesrozumitelné.

6. VÝTVARNÉ NÁMĚTY

Podstatným prostředkem výtvarné výchovy je probudit zájem dítěte o svět, o lidi, o techniku, kulturu aj. Díky tomu děti objevují, pozorují, poznávají, prožívají, stoupá v nich pocit napětí a vzrušení. Tak se z dítěte strnulého, netečného stává dítě nápadité, zvědavé a kreativní. Poznává okolí i sebe samého. To jak dítě pozoruje, vnímá a vyjadřuje názor na svět, nám sděluje ve svém výtvarném projevu. Jedná se o subjektivní výpověď. Což považujeme za jeden z cílů výtvarné výchovy.

Otázkou je tedy, jaký námět, vhodnou motivaci pro výtvarnou aktivitu zvolit? Odpověď jsem našla v knize Věry Roeselové: „*Čím je myšlenka přitažlivější a závažnější, tím snáze vyvolá v očích žáka zřetelnou představu o vlastním výtvarném pojetí úkolu*“. (Roeselová, 1995, s. 15) Dát tedy dítěti citlivou, netradiční a širou nabídku podnětů a tím v něm probudit zájem. Nabídku, kterou dítě aktivně uchopí a vyvolá v něm představu, jak námět výtvarně řešit. Výtvarné náměty nenalezneme pouze v umění. Širokou nabídku nám nabízí i oblast techniky, historie, vědy, literárního umění a přírody. Musíme se však umět dívat na svět netradičně, z jiného uhlu pohledu.

Námět a výtvarnou techniku vybíráme vzhledem k věku dítě, k individuálním schopnostem a dovednostem, ale i z pohledu výchovně-vzdělávacího záměru. V případě, kdy naším záměrem je, aby dítě zvládlo výtvarnou techniku, stává se námět druhotným. Vztah mezi námětem a výtvarnou technikou vychází ze tří stanovisek: z *obsahu*, myšlenky námětu, z *výtvarného problému* a z *formy*, pomocí které myšlenku vyjádříme.

Jak jsem se již zmínila, je třeba vybrat vhodných námětů. Čerpáme je z blízkého okolí dítěte, velkou váhu mají ty, které jsou citově podložené a jsou součástí zážitku dítěte. Dovolená s rodiči, dárek pro maminku, zážitek ze zoo apod. (Roeselová, 1995)

V předškolním věku se může jednat například o náměty z oblasti přírody, lidského bytí, světa a situace odehrávající se v nich.

Příroda:

- Zde se nabízí pozorování, hledání v přírodě, návštěva zoo,
- živá příroda – živočichové, rostliny- květiny, stromy, keře, tráva, dary přírody,
- les a louka, jezera a moře (život v nich),
- neživá příroda – nerosty, skalní útvary,
- hrátky přírody – mráz, duha, rosa, led, mlha, déšť, sníh, vločka,
- zákonitosti přírody, její změny, roční období,
- elementy – voda, země, vzduch.

Svět:

- Námět můžeme najít:
- v návštěvě muzeí, planetária,
- vesmír – planety, Slunce, mléčná dráha,
- hvězdy- pohled na hvězdné nebe, souhvězdí,
- zeměkoule – světadíly, státy, města, vesnice,
- svět vnímaný všemi smysly,
- svět z ptáčích perspektivy,
- vznik země,
- Pravěk – jeskynní malby, pravěcí lidé a jejich život.

Společnost

- Námětem mohou být:
- lidé v pohybu – sport, přeplněné ulice, zaměstnání,
- móda – různorodé materiály, látky aj.,
- tisk – časopisy, noviny,

- umění – výtvarné – obrazy, sochy, literární – pohádky, básničky, říkanky, hudební, dramatické, hra a hračka,
- technika, průmysl v našem městě – automobily, počítače, vynálezy moderní společnosti,
- moderní architektura, věci kolem nás, instituce,
- tradice
- jiné národy a jejich život,
- moje rodina a můj domov,
- já, jaký jsem a jak vypadám,
- já a moje pocity, které prožívám když...,
- významné události roku – oslavy a svátky,
- člověk a „ti druzí“.

7. PŘÍSTUP UČITELE

Abychom rozvíjeli výtvarný projev dítěte, je třeba dát dítěti prostor a dostatečné množství podnětů pro práci s výtvarným materiálem a výtvarnými technikami. Poznat jejich vlastnosti, dát prostor pro experimentování a zkoumání. Stupeň výtvarného projevu úzce souvisí s dětskou představivostí. Na co by se tedy měl pedagog zaměřit? Právě na rozvoj a obohacování představivosti, tvořivosti, na to, aby dítě získalo co nejvíce emocionálních zážitků, které děti podporují k výtvarným aktivitám. Učit děti všimnout si okolí, zajímavých objektů a jejich vlastností. Využít všech možností a situací, které děti obklopují. Zaměřit se nejen na poznávání vlastností předmětů zrakem, ale i hmatem, sluchem, tzn. všemi smysly. Je třeba navazovat na zkušenosti a dovednosti dětí, které jsou již zažité. Činnosti jsou úspěšné jen tehdy, pokud je zvolena motivace odpovídající dětským zájmům a požadavky stanoveny přiměřeně věku a schopnostem dětí. Nedílnou součástí je s dětmi hovořit o jejich kresbě, tím zároveň rozvíjíme jejich jazykové schopnosti.

Typickým materiálem pro kresbu je tužka, pastelka, štětec. Proč tedy nevyužít netradičních pomůcek, materiálů a neobohatit dětské zkušenosti? Co například tuš, uhlí, křída, rudka a využívat různých formátů papíru, kartonu, na suchou nebo navlhčenou plochu.

Výtvarné činnosti mohou být uskutečňovány individuálně, skupinově a poslední možností, která se nám nabízí, je s celou skupinou dětí. Frontální činnosti jsou dle mého názoru náročné na organizaci a čas. Proto je třeba si vše dopředu promyslet, abychom činnost zvládli jak organizačně, tak časově a dítěti dali dostatek prostoru a času na promyšlení a dokončení práce.

Podstatná je i volba tématu, námětu. Opět záleží na věku, schopnostech a zkušenostech dětí. Témata mohou být volena na základě dění v mateřské škole, společných vycházek, filmů, zážitků dětí, ročního období atd. S tím souvisí i atmosféra vládající ve třídě. Klidné, tiché klima, kde se děti setkají s povzbuzením a radou určitě pozitivně ovlivní výsledek práce. Často se stává, že se děti ptají, co mají nakreslit. Zásadou je nenutit napodobovat, neurčovat, nevyučovat, ale vést dítě k přemýšlení a řešení problémů.

Používáme otázky typu: Co ještě roste v lese? Co chybí tatínkovi? Jedná se o podstatnou změnu v působení pedagoga.

Na paměti je třeba mít i procvičování a uvolňování paže, ruky a zápěstí. Můžeme ho využít před, ale i po výtvarné činnosti ve spojení s hudební a pohybovou výchovou při rozcvičkách. Ve volných chvílkách jsou vhodné básničky s prstovým cvičením. Využíváme i grafomotorických listů, kde se znázorňuje spirála, svislé a vodorovné linie, obloučky a další. Ale i arch papíru, kde děti zaznamenávají kouř z komínů, z automobilů, padající déšť, skákání zajíce atd. Všechna tato cvičení mají vliv na držení tužky a pozdější psaní. (Uždil, Šašinková, 1980)

Při výtvarném ztvárnění je třeba spoluúčasti pedagoga. Učitel by tedy měl být přátelský, dokázat přijímat a respektovat názory, postoje a zkušenosti ostatních a umět v dítěti posilovat jeho sebedůvěru. V neposlední řadě dát dítěti možnost výběru. Pokud chceme, aby děti byly tvořivé, všímavé, abychom rozvíjeli jejich osobnost a sebedůvěru, je třeba dostatečné množství prostředků a vhodných podmínek. To souvisí i s různorodým výtvarným materiálem, větší škála odstínů barev, než jen základní, rydla, glazury, hlína, tuše, textilie, kartony, papíry, fólie, dráty aj. (Roeselová, 1995)

7.1 Didaktické zásady

I ve výtvarné výchově v mateřské škole by se mělo dodržovat několik zásad.

Zásada přiměřenosti poznatků a dovedností: Vzhledem k věku dítěte je třeba vybrat vhodných a přiměřených podnětů. Dítě se dokáže soustředit pouze určitý čas a nedovede sledovat více podnětů najednou. Pedagog by měl mít přehled o dovednostech jednotlivých dětí a jim činnosti přizpůsobit.

Zásada názornosti: Ukázka má svůj význam. Pokud dítěti dáme za úkol vymodelovat jablko a chceme, aby se úkol podařil co nejlépe, přineseme jako názornou ukázkou jablko, které si mohou osahat a poznat jeho vlastnosti. I zde najdeme riziko. Je třeba mít na paměti, že přemíra názornosti škodí.

Zásada aktivity: Při výtvarných činnostech je třeba nabízet různých podnětů, materiálů a netradičních metodických postupů. Být aktivní a rozvíjet dítě.

Zásada výchovnosti vyučování: Vedeme dítě, že za dobrými výsledky stojí úsilí, odhodlání, překonávání a sebeovládání. Nic není zadarmo. A k tomu je zapotřebí dobrá příprava.

Zásada soustavnosti: Její význam chápeme jako cestu od snazšího k obtížnějšímu. Nevykládejme si to tak, že při kresbě začínáme od jednotlivosti k celkům, od jednoduchých situací ke složitějším. Ale například při modelování rozvíjíme dítě nejprve v dovednostech, kdy krouživým pohybem dlaní dítě dovede vytvarovat kuličku, podélnými pohyby váleček atd.

PRAKTICKÁ ČÁST

1. CÍL

Cílem mé práce je vytvořit zásobník příběhů, pohádek a výtvarných činností k nim. Dále jsem si stanovila za cíl sledovat odlišnosti a podobnosti ve výtvarném vyjadřování příběhu u jednotlivých dětí.

2. ZVOLENÉ METODY

V rámci praktické části jsem využila kvalitativního výzkumného šetření. Pro zjištění rozdílů a podobností ve výtvarné produkci dětí jsem jako hlavní metodu použila analýzu spontánních produktů. Dále pak doplňující metodu rozhovor o výtvarné produkci příběhu.

3. VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V této kapitole jsem stanovila výzkumné otázky, na které přinesl odpovědi samotný výzkum.

Výzkumná otázka:

- č. 1. Je výtvarná produkce dívek barevně výraznější než chlapců?
- č. 2. Stojí v popředí dětských kreseb hlavní postava příběhů, pohádek?
- č. 3. Je v kresbách zaznamenán odehraný děj příběhu, pohádky?
- č. 4. Má vliv aktivita následující po přečtení příběhu na kresebnou produkci dětí?

4. ZKOUMANÝ VZOREK

Jako zkoumanou skupinu jsem vybrala děti z městské mateřské školy, třída Motýlků. Jedná se o heterogenní skupinu dětí ve věku pěti až šesti let.

5. POPIS PRÁCE

Praktická část je rozdělena na dvě části. Větší část slouží jako zásobník příběhů, pohádek a k nim metodický popis práce výtvarných aktivit. Stanovila jsem zde doporučení, která vychází ze samotné práce s dětmi v MŠ. Zásobník je tvořen pro věkovou kategorii dětí od 4 do 6 let.

Druhá část pak vychází z analýzy dětských kreseb. Kresby jsem porovnávala na základě stanovených výzkumných otázek. Všímal jsem si podobností a odlišností v jednotlivých výtvarných projevech dětí. A co děti zobrazovaly? Jsou to příběhy, které jsem jim v průběhu svého výzkumu četla nebo vyprávěla.

Pohádky, příběhy jsem volila na základě kritérií, která jsem si předem stanovila. Dle mého názoru jsou tato témata důležitá a je třeba jim při práci s dětmi věnovat pozornost. Jedná se o tato kritéria: atraktivnost, mezilidské vztahy- kamarádství, pomoc druhému, klasická pohádka, pohádky s ponaučením. Příběhy jsem čerpala z dětských knížek a metodických příruček.

Po domluvě s paní učitelkou jsem několik dní navštěvovala mateřskou školu. S pohádkami jsme pracovali vždy po svačině, děti měly do té doby aktivity vedené svou paní učitelkou. Čas pro příběh a následnou kresbu počítal dohromady cca 45 minut. Pohádky jsem měla přepsané na samostatném papíře, aby ilustrace knížek děti nijak nerozptylovaly. Příběhů jsem použila celkem deset. V prvních pěti případech jsem pohádky pouze četla, ostatní jsem dětem převyprávěla a poté následovala hra, aktivita, dramatizace situace z příběhu. Využila jsem metod dramatické výchovy. Snažila jsem se o to, aby byl součástí vyprávění prožitek dítěte. Po dokončení této části jsem dětem rozdala papíry a zadala úkol: nakreslete mi děj, který se v pohádce odehrál. Děti

se posadily ke stolečkům a měly volnost ve výběru pastelek. Po dokončení práce jsem s jednotlivými dětmi vedla rozhovor o jejich kresbě. Kladla jsem otázky, které pouze doplňovaly informace o nezřetelně zobrazeném objektu. Jednalo se o otázky typu: Co jsi nakreslil? Děti, sami od sebe, obrázek ve většině případů slovně popsaly a odůvodnily znázorněné situace. Do jejich projevu jsem nijak nezasahovala.

6. ZÁSObNÍK PŘÍBĚHŮ JAKO NÁMĚTŮ PRO VÝTVARNÉ ČINNOSTI

6.1 Úvod

Už od útlého věku se setkáváme s uměním. Vnímáme ho v prostředí rodinném, na ulicích, v různých institucích. Dle mého názoru je třeba už v dětství rozvíjet kulturu dítěte, jeho vyjadřování, jak v mluvené, tak i v grafické podobě. A kde tedy začít? První místo určitě zaujímá rodina, na druhém pak stojí výchovné a vzdělávací instituce – mateřská škola. Tento zásobník se konkrétně zaměřuje na kresbu doplněnou různými technikami. Jde na příklad o frotáž, koláž aj. Děti prostřednictvím těchto aktivit poznávají techniky, práci s barvou, s tradičními i méně tradičními pomůckami a materiálem. Právě výtvarná tvorba je prostředkem k rozvíjení fantazie, kreativity, vkusu dítěte, estetiky, zručnosti, podporuje dětskou vnímavost, tvořivost a citlivost. Nalezneme zde i kolektivní výtvarné činnosti, které jsou založeny nejen na výše uvedeném, ale také na schopnosti domluvit se, ustoupit, ale také prosadit si svůj názor.

Při sestavování zásobníku jsem se inspirovala knížkami od Petry Vondrové (2001), Karly Cikánové (1992), Vladimíry Slavíkové a kol.(2000).

6.2 Motivace

Součástí veškerých činností při práci s dětmi by měla být motivace, která má za úkol zaujmout dítě, nadchnout ho pro činnost. Zde jsem jako motivaci použila příběh nebo pohádku, kterou jsem doplnila aktivitou v podobě hry, nabídkou různých materiálů aj. Jedná se o příběhy s výchovným nábojem, s poučením, příběhy týkající se mezilidských vztahů. Právě příběh, pohádka otevrou oči do světa fantazie a podporují tvořivost dítěte.

6.3 Výtvarné lekce

Struktura lekcí je vždy stejná. V každé se zaměřuji na cíl výtvarné lekce, motivaci, uvádím potřebné pomůcky (při práci s temperovými, vodovými barvami neuvádím, že je potřeba nádoba na vodu, štětec a hadřík) a vysvětlení výtvarné činnosti. Dále pak na velikost skupiny, zda je činnost pro jednotlivce, pro dvojice, či pro skupiny s různým počtem dětí. A v poslední řadě jsem se snažila stanovit doporučení, rizika, kterých je třeba se vyvarovat při práci s dětmi. Může nastat situace, kdy některé z dětí nebude o výtvarnou činnost jevit zájem. Abychom respektovali potřeby dětí, můžeme jim nabídnout alternativu, např. volnou kresbu na dané téma.

Jako ukončení výtvarné činnosti můžeme uspořádat výstavu – ve třídě, v šatně, venku na zahradě. Mějme však na paměti, že důležitý je proces tvorby, ne hotový výrobek.

Dříve než přejdeme ke konkrétním výtvarným aktivitám, zařadila jsem kapitolu, týkající se stop, linií které zanechávají předměty různých vlastností. Otázkou je proč? Právě proto, že kresba je výtvarná technika, která vzniká z linií a bodů. Je proto třeba si jejich vlastnosti zažít, objevovat je, pozorovat, abychom pak s nimi mohli dál pracovat.

Poslední kapitolu tvoří deset motivačních příběhů a pohádek. Jsou citacemi klasických pohádek nebo volným převyprávěním autorských pohádek a příběhů. Text dětem můžeme číst nebo vyprávět. V případě, že děti pohádku znají, už se s ní setkaly, např. Červená karkulka, tak jim můžeme dát prostor pro volné převyprávění.

I. Kapitola - Zkoumání, pozorování, hledání linií (podle Cikánová, 1992)

Cíl: Rozvíjet fantazii, vnímavost při hledání různých struktur povrchů, technické dovednosti s výtvarnými pomůckami, seznámení s výtvarnou technikou frotáž.

Motivace:

- Vycházka do přírody, hledání předmětů s neobvyklou strukturou povrchu, pozorování stop od pneumatik, stopy zvířat, otisk podrážky boty.

- Hry s klubíčkem – Cesty necesty, Pavučina aj. V kruhu si děti mezi sebou posílají klubíčko, můžeme ho posílat jen tak nebo odůvodnit proč ho posílám právě Alence. Můžou se z nás stát pavoučci a „upleteme“ si pavučinu, ve které se pak budeme procházet. Nebo ji dotvoříme přírodními, umělými materiály.
- Komunikativní kruh – Co je to čára? Děti vyjadřují své myšlenky.
- Hrajeme si s čarou – organizace: kruh, uprostřed rozložený velký papír.

Vyprávíme dětem pohádku: Byl krásný letní den a sluníčko mě lákalo ven. Proto jsem se vydala na průzkum do parku, a co neslyším?! Pláč a naříkání... Hledám, hledám a pod keřem sedí čára. Byla černá, rovná, krátká nebo dlouhá. (to co učitelka říká, kreslí na papír) Tak akorát. Plakala, protože byla sama, neměla žádného kamaráda a tolik si s někým chtěla zahrát na honičku nebo si házet míčem, skákat, tančit, točit se, ale neměla s kým a bylo jí smutno. S kým si mohla hrát? Je někde kamarádka jiná čára? (vybídnout děti ke spolupráci – kdo chce, vezme si pastelku a postupně, po kruhu, může vesele čarat po papíře) Panečku, to se dělo věcí, hned bylo veselo. Naše černá čára byla ráda, že našla tolik kamarádů. Už vůbec nebyla smutná a bylo jí dobře. A nejlepší na tom bylo, že nešlo o jen tak ledajaké, obyčejné čáry. Každá byla totiž jinak barevná a hlavně uměla něco jiného a mohla to ostatní naučit. Celý den si spolu hrály, smály se a běhaly. Jen co se na obloze rozsvítila první hvězda, popřály si dobrou noc, stočily se do klubíčka a spokojeně usnuly. A vaše čáry, děti, si také mohou zavřít oči, stočit se do klubíčka a nechat si zdát krásné sny.

Alternativa: Děti se rozdělí do skupin po 4, 5 a společně vymýšlí, co by jejich čára všechno mohla dělat, co umí – zaznamenají na papír. Podobně si můžeme hrát i s vlnou, s provázky na papíře nebo v prostoru herny na podlaze.

Výtvarná činnost:

1. Seznámíme děti s technikou frotáž.

Frotáž je technika, kdy se otiskne reliéfně strukturovaný povrch přetíráním nebo vtiskováním na papír nebo jiný materiál.

Pomůcky: Přírodní materiál – kamínky, listy, kůra, dřevo, větvičky, materiál, který nás obklopuje v běžném životě - provázky, boty - podrážka, hřeben, mince, textil, rohože, pastelky, voskové pastely, rudka, uhel, papíry, kartony.

Velikost skupiny: Jednotlivci.

Postup: Děti sami ve třídě hledají, objevují struktury, díky kterým nám vznikají linie. Stačí si například přidržet papír jednou rukou na zdi a druhou po něm shora přejíždět pastelkou. Můžeme jim nabídnout i poklady z přírody, které jsme si nasbírali – listy, kůru... Přitom si všímáme, že každý povrch je jiný, má jiný výraz. Činnost bude poutavější, nabídneme-li dětem jiné instrumenty, než jsou pastelky. Můžeme využít voskových pastelů, rudky, uhle.

2. Pokud už vyčerpáme vše zajímavé z okolí, zkusíme zjistit, jaký výraz budou mít linie vznikající jako stopy předmětů, které namočíme v barvě.

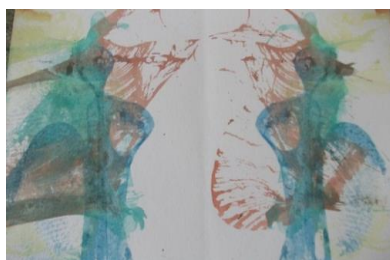
Pomůcky: Různorodý materiál zanechávající stopy – provázky, hřeben, kartáč, houba, dřívka, pera, štětce, temperové nebo vodové barvy, tuše, rozředěná hlína, papíry, kartony.

Velikost skupiny: Jednotlivci.

Postup: Abychom zjistili, jak pracovat s různými instrumenty, jaké jsou jejich vlastnosti, nabídneme dětem štětce, seříznutá dřívka, pera. Materiál natíráme, namáčíme v barvě a poté kroužíme, táhneme s ním po papíře. Opět můžeme zjistit, co všechno dokáže třeba nit oproti hřebenu, který vytvořit úhledné a pravidelné stopy. A co umí třeba naše prsty a dlaně natřené rozředěnou hlinou?

Doporučení: Činnosti, které jsem zde nabídl, jsou časově a organizačně náročné, je třeba si pro ně vyhradit dostatek času a prostoru. Děti objevování velmi nadchne, nebojme se s nimi jít do přírody a vzít s sebou barvy, pastelky a papír. Čas je třeba věnovat i diskusi o tom, co je to linie a hotovým výrobkům. Fantazii u dětí můžeme podporovat tím, že budeme vymýšlet, co mi obrázek připomíná a dokreslovat ho. Obrázky bych určitě neuklízela do krabice, využila bych je k dalším výtvarným technikám – koláž, stříhání, lepení anebo si vytvořit barevnou zeď, výstavu.

otisk provázku

frotáž

II. Kapitola - Příběhy trochu jinak

Jak si skřítek Viky našel kamaráda

Cíl: Rozvíjet kreslířské schopnosti na určené téma. Kresba fixem na netradiční materiál.

Motivace:

- Četba pohádky Jak si skřítek Viky našel kamaráda.
- Den brouka: Využití metody dramatické výchovy – narativní pantomima. Děti pantomimicky znázorňují brouka a jeho činnosti, které dělá každý den. Když ráno vstává, protáhne se, vyčistí si zuby, učeše se, nasnídá se, převlékne se, umyje nádobí atd.

Výtvarná činnost: Den brouka - kresba fixem na dřevěné prkno.

Pomůcky: Barevné fixy, ohoblované 30cm dlouhé dřevěné prkno pro každé dítě.

Postup: Děti si připraví pracovní místo. Barevnými fixami kreslí na dřevo na námět život brouka ve stromě.

Doporučení: Děti mohou kreslit společně na jedno ohoblované prkno na námět den brouka od rána do večera. Každé z dětí může nakreslit část dne. Přitom využívají svých vědomostí, fantazie, i předchozích zážitků z narativní pantomimy. Volná kresba dětí na téma skřítek Viky a jeho kamarád.

O stromu

Cíl: Podporovat citlivost pro objevování tvarů a barev v přírodě. Rozvíjet fantazii a citlivost pro práci s barvou. Učit se spolupráci ve skupině. Seznámení s technikou kresba tuší.

Motivace:

- Vyprávění příběhu O stromu.
- S dětmi se vydáme na procházku do podzimní přírody. Vedeme děti k pozorování stromů, jeho kmene, větví, listů a jejich barev. Několik barevných listů si nasbíráme a odneseme do mateřské školy.

- Ve školce rozložíme na koberec nasbírané listí, s dětmi si sedneme okolo do kroužku a vedeme diskusi na téma stromy – jak vypadají, jak se mění v každém ročním období a jak na nás působí – vesele, smutně atd. Můžeme nabídnout i obrázky a knihy týkající se stromů.
- Pohybová hra: Stromy- cílem této hry je pohybově ztvárnit pocity podzimního stromu, který nemá listy a naopak stromu letního, veselého. Po dokončení hry před děti rozložíme arch papíru a zadáme jim úkol, aby zavřely oči a představily si, že je na něm smutný podzimní strom, který nemá listy. Jak bychom mu mohli pomoci, aby byl veselý?

Výtvarná činnost: Strom plný přátelství - kresba černou tuší na arch papíru, otisk listu natřeného barevnou temperou.

Pomůcky: Arch papíru, černá tuš, pero, temperové barvy, štětce.

Velikost skupiny: Skupiny pěti dětí.

Postup: Děti si připraví pracovní místo. Na arch papíru si tuší nakreslíme strom, který děti viděly na vycházce (kořeny, kmen, větve), po zaschnutí využijeme nasbíraných listů, které z rubu natřeme barevnou temperou a otiskneme na větve stromu.

Doporučení: Výtvarnou činnost bych rozložila do dvou dnů. Nejprve rozhovor a činnosti týkající se vycházky, pocitů smutného a veselého stromu a kresby stromu. Druhý den bych se věnovala otiskům listů a dokreslování prostředí stromu dle fantazie dětí. Volná kresba dětí na téma les.

Jak krtek potkal čerta

Cíl: Rozvíjet výtvarnou tvořivost, fantazii a kreslířské schopnosti na téma čert, peklo. Kresba uhlem.

Motivace:

- Vyprávění pohádky Jak krtek potkal čerta.
- Pohybová hra: Čertovské řádění – dětem nabídneme červené, černé, hnědé látky, kožešiny, kotlík, polínka, pytle. Vytvoříme si ve třídě peklo, trůn pro Pána pekel a můžeme začít řídit jako čerti. Skáčíme v pytlích, hrajeme karty, hry – „Král není doma“, přikládáme pod kotlem, vaříme si polívku – sedíme u kotlíku a každý z dětí do něj „něco“ přihodí.

Výtvarná činnost: Jako čerti v pekle- kresba uhlem na papírový pytel.

Pomůcky: Papírový pytel vyrobený z archu papírů, černý uhl.

Velikost skupiny: Skupiny čtyř dětí.

Postup: V průběhu čertovského řádění si postupně svoláváme čertíky, kteří na pytel kreslí uhlem na téma čert, peklo, řádění aj. Čertovský pytel využijeme jako dekoraci pekla.

Doporučení: Děti tato činnost určitě zaujme, pokud budou mít zájem o další kresbu, můžeme využít papírových sáčků a každý čertík si vyrobí svůj pytel. Volná kresba na téma kamarádství.

Autíčko a brouk

Cíl: Rozvoj tvořivosti a fantazie. Podporovat spolupráci dětí ve skupině. Rozvoj dovednosti kresba a malba vodovými barvami.

Motivace:

- Četba pohádky Autíčko a brouk.
- Hra na muzikanty: Dětem rozdáme hudební nástroje – dřívka, činely, triangl, bubínek aj. S muzikanty se vydáme do Lhoty. Aby se nám lépe šlo, zahrajeme si

do kroku a zapíváme. A co se nestalo? Nikdo nezná cestu a zabloudili jsme, co budeme dělat?

- S dětmi v komunikativním kruhu řešíme situaci. Co bychom potřebovali, abychom našli správnou cestu? Před děti rozložíme mapu a zkoumáme, co je v ní všechno zaneseno. Věnujeme pozornost tomu, kudy vedou cesty, že musíme projít městy, přes lesy, hory, přeplout jezera atd., než se dostaneme do Lhoty. Ukazujeme dětem, že cesty jsou nejen klikaté, ale i rovné. Můžeme navštívit památky aj.

Výtvarná činnost: Muzikantská mapa – kresba a malba vodovými barvami na arch papíru.

Pomůcky: Arch papíru, vodové barvy, štětce.

Velikost skupiny: Skupiny pěti dětí.

Postup: Děti se rozdělí do skupin po pěti. Sednou si ke stolečkům, na lino, připraví si pracovní místo a rozloží před sebe arch papíru. Na papír je třeba nakreslit start naší cesty – hudební nástroj, např. bubínek a cíl – vesnici Lhotu. Paní učitelka se s dětmi domluví, kam start a cíl umístí a poté společně zaznamenají na papír. Nejlepší umístění by bylo na protilehlé strany. Děti mají za úkol nakreslit mapu, podle které se dostaneme do Lhoty.

Doporučení: Může nastat situace, kdy některá ze skupin nestihne mapy dokreslit. Doporučovala bych nechat mapy rozložené, aby si na nich mohly po příchodu do školky pokračovat a dokončit je. Při kresbě mapy bych nejprve vedla děti k tomu, aby se společně domluvily, jak bude vypadat, rozdělit kdo co bude kreslit a poté teprve začala s kresbou. Předejdeme tím konfliktům. Volná kresba dětí na téma autíčko a brouk.

O broukovi a hvězdě

Cíl: Rozvíjet a zdokonalovat výtvarné dovednosti – obkreslování, stříhání, kresba. Podporovat schopnost spolupráci v kolektivu.

Motivace:

- Vyprávění příběhu O broukovi a hvězdě.
- Po přečtení příběhu dostanou děti za úkol s rodiči pozorovat noční oblohu. Ve školce nabídneme dětem obrázky hvězd a souhvězdí, které připevníme kolíčky na šňůru. Lehneme si na polštářky a děti postupně vypráví své zážitky z pozorování noční oblohy, jak vypadala, co je na ní zaujalo.
- Pohybová hra: Souhvězdí- dětem nejprve vysvětlíme pojem souhvězdí a kouzelným zaklínadlem se začarujeme na hvězdy. Paní učitelka je měsíc a má v ruce triangu. Hvězdy běhají po noční obloze. Na zvuk triangu se zastaví a utvoří souhvězdí podle počtu, který měsíc – paní učitelka zadá.

Výtvarná činnost: Souhvězdí - obkreslování, vystřihování hvězdy ze žlutého papíru, do ní pak kresba tuší svého JÁ, vytvoření souhvězdí.

Pomůcky: Žluté papíry, šablony hvězdy, obyčejná tužka, černá tuš, nůžky, žlutá bavlna.

Velikost skupiny: Hvězda - jednotlivci, souhvězdí – celá skupina dětí.

Postup: Děti si připraví pracovní místa. Na žlutý papír obkreslí podle šablony hvězdu. Přitom je vedeme k tomu, aby šetřily místem na papíře. Vystřihnou si ji a tuší do ní nakreslí své JÁ- jaký jsem, co umím, jak se cítím, jak vypadám. Hotové hvězdy postupně připevníme na zeď. Když jsou všechny připevněné, natáhneme mezi nimi žlutou bavlnu, vytvoříme souhvězdí. Protože každé souhvězdí se nějak jmenuje, vymyslíme jméno i pro to naše ve třídě.

Doporučení: Při tvorbě souhvězdí, natahuje pedagog bavlnu mezi hvězdami. Děti sedí, stojí a radí mu cestu, kudy má bavlnu táhnout. Jinak by mohly vzniknout konflikty mezi dětmi o to, kdo se ujme natahování bavlny. Volná kresba dětí na téma hvězdná obloha.

Písnička pro celou louku

Cíl: Rozvíjet tvořivost dětí a schopnost spolupracovat na společném díle. Podporovat dovednost kresba temperovými barvami. Seznámení s technikou batika.

Motivace:

- Četba pohádky Písnička pro celou louku.
- Překážková dráha: s dětmi se vydáme na louku, po cestě se plazíme, skáčíme přes potoky, chodíme po kamenech, lezeme na vysoký strom, abychom se rozhlédli atd. (využíváme tělovýchovných nářadí). A už jsme na louce, lehneme si do trávy (pod hlavy si můžeme dát polštářky – jako když ležíme v mechu) a zaposloucháme se. Pustíme CD se zvuky louky.
- Komunikativní kruh: s dětmi v kruhu na koberci vedeme rozhovor o tom, co můžeme vidět na louce, jaké barvy a která zvířata jsme slyšeli?
- PH: Na zvířátka – děti podle instrukcí napodobují pohyby zvířat.

Výtvarná činnost: Kouzelná louka- batika doplněná kresbou temperovými barvami.

Pomůcky: Bílá látka – starý ubrus, prostěradlo, barvy louky na batikování, nůžky, provázky, hrnec, ve kterém nabatikujeme látku, temperové barvy, štětce.

Velikost skupiny: U louky se střídají skupiny pěti dětí.

Postup: Připravíme si pracovní plochu. S dětmi navážeme látku pomocí provázků. Můžeme ji motat, skládat, mačkat... a pevně ovážeme provázkem. Dáme ji do hrnce a podle návodu uvedeného na sáčku s barvou nabatikujeme. Poté látku rozložíme a necháme uschnout. Nabatikovaná látka představuje louku, do které děti zaznamenávají temperovými barvami „život louky“.

Doporučení: U této činnosti je třeba rozmyslet, jakou aktivitou budou zaměstnané děti, které nebudou kreslit na látku. Volná kresba dětí na téma louka.

Jak si kočka Modroočka kupovala klobouk

Cíl: Rozvíjet dovednosti: práce se suchými pastely, s látkou a stříhání, podporovat fantazii a tvořivost.

Motivace:

- Četba pohádky Jak si kočka Modroočka kupovala klobouk.
- Na koberec připravíme časopisy, knihy týkající se módy a různé typy látek. Jejich prostřednictvím seznámíme děti s módou, s různými vzory, barvami, styly aj. V časopisech hledáme také klobouky, společně si o nich povídáme, jak vypadají, čím jsou zvláštní, zda se nám líbí nebo ne a proč. Dětem dáme prostor pro hru s látkami, pro poznávání jejich vlastností.

Výtvarná činnost: Letní klobouk – vystřihování klobouků, kresba suchými pastely, práce s látkou.

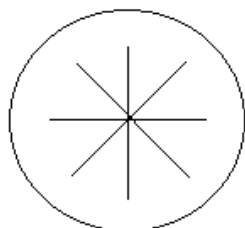
Pomůcky: Klobouky předkreslené na čtvrtce, nůžky, suché pastely, látky, lepidlo.

Velikost skupiny: Jednotlivci.

Postup: Děti si připraví pracovní místa. Nejprve si promyslí, jak bude jejich klobouk vypadat. Poté si ho vystřihnou ze čtvrtky. Na klobouk kreslí na námět léto suchými pastely. Klobouk si mohou dotvořit látkami.

Doporučení: Jako námět pro výrobu klobouků se dá zvolit jakékoli roční období, událost, slavnost aj. Příprava pedagoga v tomto případě zabere více času. Klobouky dětem raději předkreslíme, obkreslování středu je náročné. Střed je třeba vysunovacím nožem podle potřeby rozříznout. Jako zakončení můžeme uspořádat přehlídku klobouků. Volná kresba dětí na téma kočka Modroočka a obchod plný klobouků.

Vzor- klobouk

Chobotnice Alice

Cíl: Rozvíjet výtvarnou představivost a fantazii na téma podmořský svět. Rozvíjet tvůrčí schopnosti při zacházení s netradičním materiálem.

Motivace:

- Četba pohádky Chobotnice Alice.
- Pomůcky: modré, zelené šátky, obrázky mořských živočichů a rostlin, CD se zvuky moře, kamínky, lastury, knížky, encyklopedie, krepový papír.
- S dětmi sedíme v kruhu a prohlížíme si knihy s tematikou moře a mořských živočichů. Všímáme si barev moře, korálů, trav, delfínů, mořských koníků, medúz, chobotnic, atd.
- Hra: Život v moři: v prostoru herny vytvoříme s dětmi pomocí výše uvedených pomůcek podmořský svět. Pro navození atmosféry pustíme CD se zvuky moře. Zahrajeme si na potápěče, plaveme, potápíme se a pozorujeme mořský život. Pomocí krepového papíru znázorníme pohyb vln a vlnek.

Výtvarná činnost: Kouzlo moře- otisk houby natřené temperovou barvou v odstínech modré a zelené. Dokreslování podmořského života voskovými pastely.

Pomůcky: Čtvrtky, houby, temperové barvy, štětce, voskové pately.

Velikost skupiny: Jednotlivci.

Postup: Děti si u stolečku připraví pracovní místo. Nejprve vytvoříme moře. A to tak, že houbu natřeme temperovou barvou. Jejím otiskem, tahem pokryjeme celou plochu čtvrtky. Poté necháme zaschnout a pastelovými barvami dokreslujeme podmořský život.

Doporučení: Jedná se o časově náročnou činnost a rozložila bych ji do dvou dnů. První den bych věnovala rozhovorům o moři a životě v něm a hře Život v moři. Druhý den, hned po příchodu dětí, výtvarné činnosti. Volná kresba dětí na téma moře.

O mrazíku, který maloval barvami

Cíl: Rozvíjet tvořivost a fantazii při tematické kresbě.

Motivace:

- Vyprávění pohádky O mrazíku, který maloval barvami.
- Královna zima – pozorování přírody, změn v zimě, mrazu, zamrzlé kaluže a rybník, malování mrazu na okna, rampouchy.
- Pohybové hry s barevnými šátky – dětem rozdáme barevné šátky a začarujeme se na mrazíky. Tak jako mrazík v pohádce maloval barvami, tak i my si to vyzkoušíme. Běháme po třídě a necháme za sebou vlát šátek, kroužíme paží, ve které držíme šátek, zkoušíme, co náš šátek dovede atd.

Výtvarná činnost: Mráz kouzelník - zapouštění inkoustu do navlhčeného podkladu, kresba barevnými tušemi.

Pomůcky: Čtvrtka, inkoust, štětce, barevné tuše, dřívka nebo pera.

Postup: Děti si připraví pracovní místo. Nejprve si navlhčíme čtvrtku. Velkým štětcem potíráme čtvrtku vodou. Až je dostatečně navlhčená, rozdáme inkousty. Děti se snaží menším štětcem zapouštět inkoust do podkladu – vytvoříme si zamrzlé okno. Po dokončení práce nechají své výtvary zaschnout. Poté dětem nabídneme barevné tuše a do zamrzlého okna mohou kreslit jako mrazík z pohádky.

Doporučení: Činnost je třeba rozložit do dvou dnů. Děti mohou při kresbě tuší dokreslovat, co jim určité tvary v zamrzlém okně připomínají. Volná kresba dětí na téma mráz.

O Červené Karkulce

Cíl: Rozvíjet výtvarnou představivost a fantazii při tvorbě s atypickými pomůckami.

Motivace:

- Vyprávění pohádky Červená Karkulka.
- Rozhovor s dětmi – co bychom přinesli babičce, aby se brzy uzdravila? Karkulka šla po cestě k babičce přeci kolem lesa. Co bychom jí tam mohli nasbírat? Děti sdělují své nápady, snažíme se je dovést k tomu, že v lese můžeme nasbírat jahody, borůvky, ostružiny a maliny.
- Pohybová hra: Barevné košíky- děti znázorňují chůzi v lese, učitelka mezi tím na koberci rozhází barevné kuličky, které představují ostružiny, borůvky, jahody a připraví na ně košíky – barevné obruče. „Jééé, děti, co se to stalo? Někdo nám v lese pomíchal ostružiny, jahody a borůvky (přitom ukazuje barevné kuličky). Pojd'te, dáme to do pořádku a nasbíráme něco i pro babičku.“ Děti mají za úkol třídit kuličky podle barev do košíků.

Výtvarná činnost: Borůvkový keř- rozfoukávání kaněk tuše, kresba pastelkami.

Pomůcky: Čtvrtky, hnědá a zelená tuš, brčka, pastelky.

Postup: Děti si připraví pracovní plochu. Společně s dětmi si povíme, kde borůvky rostou a jak vypadá borůvkový. Využijeme obrázků. Děti si keř mohou nakreslit prstem ve vzduchu, na čtvrtce. Vysvětlíme dětem postup při práci s brčkem. Upozorníme na bezpečnost. Každému z dětí kápneme na čtvrtku barevnou tuš a děti mohou začít rozfoukávat, tím jim vznikne keř. Kapky dle potřeb dětí přidáváme. Po zaschnutí keře dokresluje pastelkami kuličky borůvek.

Doporučení: Při této činnosti je třeba dbát na bezpečnost, brčka jsou mezi dětmi velmi oblíbená a vedou je k aktivitám, pro které nejsou v určité chvíli určena. Volná kresba dětí na téma Červená Karkulka.

III. Kapitola – Seznam pohádek a příběhů

Texty pohádek a příběhů tvoří přílohy bakalářské práce.

1. Jak si skřítek Viky našel kamaráda
2. O stromu
3. Jak krtek potkal čerta
4. Autíčko a brouk
5. O broukovi a hvězdě
6. Písnička pro celou louku
7. Jak si kočka Modroočka kupovala klobouk
8. Chobotnice Alice
9. O mrazíku, který maloval barvami
10. O Červené Karkulce

7. ANALÝZA DĚTSKÉ KRESBY

Jak si skřítek Viky našel kamaráda

V kresbách této pohádky děti znázornily děj, kdy skřítek spadl do kaluže a na pomoc mu přišel kluk, kterého potkal v lese. Děti zobrazily kamarádství a pomoc druhému. Na jiných obrázcích je zachycen pád skřítky do oné kaluže. Jednou visí za kalhoty na šípkovém keři, podruhé zas leží v kaluži a je celý špinavý od bláta. Kresbu kaluže nakreslily z plného nadhledu, jde o stádium sklápění. Tato část příběhu děti velmi zaujala. Je zajímavé pozorovat, jak každé dítě příběh prožívá jinak a zaujaly je odlišné momenty. I když se děti situaci skřítky smály, do kreseb nakreslily smutného skřítky, který leží v kaluži. Dokázaly se vžít do jeho situace a emocí, které prožívá.

Na obrázcích se objevují hlavní postavy děje pohádky. A to jsou skřítek Viky a kluk. Skřítek je v pohádce popsán tak, že má křídla. Některé děti si tuto informaci zapamatovaly, připadala jim důležitá a do svých kreseb ji zaznamenaly. Skřítky znázornily jako postavu s křídly a se špičatou čepičkou. Při znázornění postavy kluka jsou vidět různé vývojové stupně kresby postavy.

V kresbě této pohádky mi barevnost přijde jak u dívek, tak chlapců vyrovnaná. Děti využily větší škály barev. A obrázky jsou výraznější. Chlapci se spíše zaměřili na kresbu hlavních postav, nesoustředili se na detaily, jako je les, stromy, obloha aj. V porovnání kresby šípkového keře dívek a chlapců jsem si všimla výrazného rozdílu. U chlapců se jedná o keř s pár listy, u dívek je naopak plný růžových a červených květů.

O stromu

Dějů v kresbách dětí si můžeme všimnout hned tří. Ve většině případů se jedná o podobnosti ve znázornění větru Severák, který, jak je uvedeno v pohádce, prolétl mezi větvemi stromů. Jedním ze způsobů, jakým je symbolizován vítr, je čárání tužkou všemi směry po papíře. Jako druhý způsob můžeme vidět symbol personifikovaného mraku. Je znázorněn obličej, oči a ústa. Jedná se pouze o jeden obrázek. Odlišností ve znázornění děje je obrázek, kde vítr Severák s nataženou rukou bere z ostatních stromů barevné listy a zdobí jimi starý dub. Druhou odlišností je kresba Rozálky, která se snažila ve své kresbě znázornit padající starý dub. Nakreslila strom ležící na zemi.

Ve všech kresbách je znázorněn jako ústřední postava dub, který je zasazen do prostředí lesa. Můžeme si všimnout detailů, jako jsou houby, lesní zvířata – ježek, srnka, sovy, ptáci. Některé děti už rozlišují jehličnatý strom od listnatého a v kresbě také znázornily. Potvrdilo se tvrzení, které uvádím v teoretické části, že kresebné výtvoři závisí na psychickém vývoji dětí. Podobnost, která spojuje některé obrázky, je, že děti do kreseb znázorňovaly i svojí osobnost, jako postavu v lese a své zájmy. V tomto případě se jedná konkrétně o sopku v lese na jednom z obrázků. Pouze ve výtvarné produkci dívek je nedílnou součástí obloha znázorněna mraky, sluncem. Zem tvoří ve dvou případech znázornění trávy a hlíny. U chlapců se jedná pouze o jeden obrázek, kde je nahoře v levém rohu umístěno slunce.

Už na první pohled se jeví, že kresby dívek jsou o něco málo barevně výraznější než kresby chlapců. Dívky se nebály použít větší škálu barev a dát si záležet na vykreslování. Chlapci využili barev jako je zelená, hnědá, v menší míře žlutá a modrá. Na dvou obrázcích se objevily pouze obrysy stromů, mraků, některých zvířat a hub.

Jak krtek potkal čerta

Na všech obrázcích kromě tří je zobrazen děj, kde krtek a zajíc našli brečícího čerta pod stromem. Jsou zde znázorněny emoce, čert je opravdu smutný, mračí se a pláče. Jak je již výše uvedeno, tři obrázky se ve znázornění děje odlišují. Jedná se o kresbu chlapce, který nakreslil krta se zajícem. Opět se ukázalo, že děti daly volnost své fantazii a do kreseb zasadily symboly, které se v příběhu vůbec neobjevily. V tomto případě se jedná o pavouky, pavučiny, kobylku a netopýra. Další dvě kresby jsou kresby dívek. Dominika se snažila zachytit okamžik, kdy se stěhuje čert k zajícovi do domečku. Na druhém obrázku je dominantní dům, ve kterém si spolu hrají zajíc s čertem a usmívají se. Pro tento obrázek je typická transparentnost. Do domu je vidět přes zdi. Dívky znázornily mezilidské vztahy, kamarádství. Přesvědčila jsem se o tom, že děti dokáží být empatické a prosociální.

Barevností mě zaujaly dvě kresby. Jedná se o kresbu dívky a chlapce. V prvním případě, kresba dívky, jde o použití jedné pastelky a to červené (čert je nakreslen fialovou, protože se Julince pastelka s červenou tuhou zlomila). Na otázku, kterou jsem Julince položila „Proč je celý obrázek červený?“ mi odpověděla: „Protože se mi červená líbí.“ Kresba chlapce mě zaujala tím, že je skoro celá nakreslena obyčejnou tužkou. Pouze krtek má své nápadnosti – je vykreslený černou pastelkou, má oranžový nos, červené oko a je zasazen doprostřed obrázku. Působí na mě dominantně. Barevnost dívek a chlapců se nijak neliší. Krtek a zajíc jsou si podobní, jsou vykresleny pro ně typickými barvami a čerti červenou barvou. Podobnost byla nalezena ve třech případech, jde o kresby chlapců. Děti všechny symboly nakreslily pouze obrysově a to obyčejnou tužkou nebo černou pastelkou. Až poté je vymalovaly barevnými pastelkami.

Ve všech kresbách jsou zobrazeny hlavní postavy děje a to krtek, zajíc a čert v různých kombinacích. Rozdíl můžeme vidět v poměru jejich velikostí.

Autíčko a brouk

Děti se ve svých pracích snažily zaznamenat rychlou jízdu autíčka přes hrboly. Hrboly znázornily několika obloučky. Vojtu asi nejvíce zaujala rychlá jízda, snažil se znázornit právě rychlost auta. Kolem auta nakreslil čáry, jako proudění vzduchu. Můžeme vidět, že děti příběh prožívaly a vcítily se do emocí brouka. Znázornily jeho negativní pocity v rychle jedoucím autě. Druhý děj, který je zaznamenán, je setkání autíčka s broukem, kteří jsou zasazeni do přírody. Co mě zaujalo, je fakt, že v pohádce je brouk muzikant hrající na housle, děti se ho také tak snažily zachytit – brouk držící v ruce housličky. Jediný odlišný obrázek je ten, kde je zobrazen pouze letící brouk. Na otázku, zda v ruce drží housle, mi Adam odpověděl: „Nevím!“.

Auto a brouk se ve většině případů setkávají na silnici ve tvaru „T“. Silnice je doplněna pouličními lampami a jinými auty.

Kresby dívek se mi zdají být více propracované, jak po stránce barevné, tak vykreslování a v detailech. Kamilka kresbu založila na svých zkušenostech. Ví, že když se mluví o broukovi, tak jde o malého živočicha a tak se ho snažila i znázornit. Silnice je v poměru k broukovi větší, sahá od jednoho kraje papíru ke druhému. Barvy, které dívky využily, jsou modrá, zelená, žlutá, červená. Používají spíše tmavé odstíny těchto barev.

Na kresbách chlapců mě zaujala práce s obyčejnou tužkou. Nejprve obyčejnou tužkou nakreslí obrys symbolu, který posléze vykreslí. Kresby chlapců nejsou v porovnání s kresbami dívek tolik výrazné.

O broukovi a hvězdě

Ve znázornění děje není v kresbách výjimky. Všechny obrázky se týkají hlavní postavy brouka, který si prohlíží noční oblohu plnou hvězd. Každé z dětí brouka nakreslilo podle svých představ. Buď se jedná o mravence, pavouka, housenku nebo o zeleného broučka s čárkami znázorňující nohy, ruce a tykadla. Rozdíly jsem našla ve znázornění noční oblohy. Honzík nejprve nakreslil hvězdy, brouka a poté vše, celou plochu začáral černou pastelkou, vynechal pouze část, která znázorňovala zem, trávu. Sofie má také celou plochu papíru pokreslenou. Její kresba mě zaujala nejvíce. Nakreslila brouka, který k nám stojí zády a kouká před sebe na noční oblohu. Každé z dětí vnímá hvězdy odlišně – objevují se hvězdy jako puntíky, jako křížky, nebo tvary se čtyřmi nebo pěti vrcholy. Všechna zvířátka a v jednom případě i hvězdy jsou personifikované, mají lidský obličej. Poslední obrázek, o kterém se zmíním, je obrázek dívky, která se snažila znázornit den a noc. Vpravo nakreslila slunce a vlevo noc, měsíc, hvězdy a kometu. Uprostřed stojí mravenec a kouká se na hvězdy.

Hvězdná obloha je ve všech případech v barevných kombinacích černá, modrá a žlutá.

Písnička pro celou louku

Kresbě pohádky předcházely dvě aktivity – Zvířátka na louce a Jak ptáček zpívá. V kresbách děje jsem si všimla dvou rozdílů, zaznamenaly ptáčka sedícího na větvi a od zobáčku mu poletují noty, pod ním v trávě sedí myška. Někdo místo myšky nakreslily sebe - zvíře, které představovaly ve hře. Zde je opravdu dominantní strom s ptáčkem a zvířátko sedící pod ním. Druhý typ kresby je ten, kdy děti zaznamenaly louku a zvířátka, pro které ptáček zpívá. Nalezneme zde hada, motýla, lišku, šneka, žížalu a detaily z louky, trávu, květiny, stromy aj. Ve všech kresbách se neobjevují hlavní

postavy pohádky. Ve většině případů nalezneme ptáčka, ale myšku jen zřídka. Jak jsem se již zmínila, děti místo myšky nakreslily sebe, jako zvířátko, které znázorňovaly ve hře. V porovnání barevnosti kreseb nelze říct, zda chlapci nebo dívky mají kresby barevnější. Děti se nebály využít různé odstíny barev, které jsou typické pro zobrazovaný objekt.

V tomto případě děti do svých kreseb zaznamenaly zkušenosti a prožitky, které získaly v aktivitách, které předcházely kresbě pohádky.

Jak si kočka Modroočka kupovala klobouk

Při kresbě děje této pohádky si děti vybíraly náměty, kdy kočka Modroočka kupuje klobouk a vybírá si z velkého množství. Druhým námětem je kočka prohlížející si lidi v kloboucích.

Děti se odlišně vcítily do kočky a jejích pocitů – na jedné straně se objevuje smutná kočka. Děti to odůvodnily tak, že nemůže mít klobouk, který si přála. Na straně druhé je zobrazena usmívající se kočka. Tento případ v kresbách převažuje. Děti tak, jak je uvedeno v příběhu odpovídaly, že se kočka jenom dívá na ostatní, ale je ráda, že nemá klobouk, že se může proběhnout.

V kresbách se tedy objevuje hlavní postava příběhu. Je znázorněna různými způsoby, jak po stránce barevné, tak tvarové a situační. Nalezneme kočku ležící, stojící, kočku v pohybu, která se probíhá po louce. Při kresbě klobouků mě oslovila dětská fantazie. Objevují se klobouky různých tvarů a vzorů. Aktivita, která byla uskutečněna po přečtení pohádky, děti v kresbě ovlivnila, inspirovaly se motivy na látkách, obrázky klobouků aj.

V tomto případě bylo zjištěno, že kresby po stránce barevnosti jsou u dívek tak u chlapců výrazně barevné. Kresby chlapců mají klobouky pouze jednobarevné a dvoubarevné. Naopak dívky mají kresby propracované, více detailnější.

Chobotnice Alice

Výsledky z kreseb této pohádky ukázaly, že aktivita, která následovala po přečtení pohádky, ovlivnila dětské kresby. Děti chobotnici, ani velrybu neznaly, proto jsem se jim snažila tyto živočišné druhy pomocí knih a obrázků přiblížit. Společnou aktivitou jsme dětem přiblížila i podmořský život. Využila jsem názorné ukázky, sluchové, které jsem spojila s pohybem. Hlavní postava v dětských kresbách je tedy chobotnice. Některé děti se ji snažily zachytit v situaci, kdy tančí, pro některé byla zajímavá jen jako živočich. Děj pohádky se ve všech obrázcích odehrává pod mořem. Na obrázcích se tedy objevují řasy, různé exotické ryby aj. Překvapilo mě, že většina dětí již byla u moře a do svých kreseb nezaznamenaly zážitky právě z těchto dovolených. I když v kresbě jiných příběhů tomu tak je. Po stránce barevnosti, jsou kresby velmi výrazné. Nenalezla jsem rozdíly mezi kresbami dívek nebo chlapců. Děti použily temně modrou, zelenou, šedou, fialovou, ale i červenou a žlutou.

O mrazíku, který maloval barvami

Práci s tímto příběhem jsem zařadila do zimního období, do ledna, kdy mráz opravdu maloval na okna. Děti jsem již tím motivovala. V pohádce se odehrává několik dějů. I v dětských kresbách jsem našla zachycené různé situace. Ve většině případů se jedná o mrazíka, který maluje na okna. Postavu mrazíka děti znázornily podle svých představ, daly volnost své fantazii. Nalezneme postavu pána, malého kluka, ale i štrapatou kuličku s obličejem. Další situace, která je v kresbách znázorněna je děj, kdy pan učitel stojí před třídou malých mrazíků a vykládá jim o kopřivě. Poslední znázorněný děj je ten, kdy před obchodem stojí mrazík a drží se za ruku s holčičkou. Z tohoto důvodu vyplývá, tak jako v ostatních případech, že každé dítě zaujme jiná situace, ta která je pro něj zábavná, poutavá anebo také přínosná. Nejvíce mě zaujaly kresby, kdy je celý papír pokreslený květinami. Tak jako pomalované okno od mrazu. Autoři těchto kreseb jsou dívky. V aktivitě po převyprávění příběhu jsem zařadila činnost týkající se pocitů mrazíka. Jednalo se o pozitivní a negativní emoce. Dle mého názoru měla tato činnost vliv na kresbu některých dětí. Znázornily právě šťastného, usměvavého mrazíka, kterého drží holčička za ruku, protože mu pomohla, nabídla mu řešení situace.

O Červené Karkulce

Tato pohádka nabízí mnoho motivů ke kresbě. Děti ve většině případů zaznamenaly šťastný konec, kdy stojí myslivec společně s Karkulkou a babičkou. Všechny kresby tvoří hlavní postava Karkulky, která je v různých situacích: loučí se s maminkou, setká se s vlkem anebo babičce trhá květiny. Ve všech kresbách je znázorněna jako holčička a na hlavě má červený šátek. Vlk je znázorněn jako šedý nebo hnědý pes. Ani v jedné kresbě se neobjevila situace, kdy vlk spolknul babičku a Karkulku. Barevností jsou kresby dívek i chlapců stejně výrazné. Aktivita, která následovala po převyprávění

pohádky, se týkala poučení Karkulky před cestou. Jednalo se o hru v roli, kdy děti byly maminky a já Karkulka. Děti měly za úkol dát Karkulce rady na cestu. Druhá činnost byla pohybová. Ve třídě jsem připravila překážkovou dráhu a společně jsme šli do lesa. Šli jsme cestou přes louku, kde měly děti za úkol roztřídit barevné kytky podle barev do košíku. Jak jsem již psala, děti znázornily děj, kdy Karkulka sbírá květiny pro babičku a loučení se maminky s Karkulkou. Dle toho soudím, že aktivity, které jsem zařadila po pohádce, měly vliv na kresbu dětí.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo vytvořit zásobník příběhů a metodický popis práce s ním, dále pak sledovat odlišnosti v kresbě příběhu jednotlivých dětí.

V teoretické části jsem se zaměřila na výtvarný projev a zachycení příběhu v dětské kresbě, barvy, na význam pohádky, náměty pro kresbu a na přístup učitele k dítěti v tvořivých činnostech.

V praktické části jsem se snažila sestavit zásobník příběhů, jako námětů pro výtvarné činnosti. Základem všech výtvarných aktivit byla kresba ve spojení s dalšími výtvarnými technikami, jako je batika, zapouštění barev aj. Techniky jsem volila jak pro jednotlivce, tak pro práci ve skupinách několika dětí. Mým záměrem nebyly pouze výtvarné techniky, ale i na nápaditá a podněcující motivace. Tvoří ji hlavně příběhy, které dle mého názoru k dětství patří a ve školce by měly zaujímat stejně důležité místo jako pohybové, hudební a další činnosti. Součástí motivace musí být především hra a pozorování přírody. Využila jsem metod dramatické výchovy a to vše jsem spojovala s prožitkem dítěte.

Zásobník mohou dle mého názoru využívat pedagogové, ale i rodiče, kteří chtějí své děti rozvíjet, podporovat jejich vnímání, myšlení, fantazii, tvořivost, estetické cítění, ale i schopnost spolupráce a rozvoj výtvarně technických dovedností. Myslím, že ve své budoucí pedagogické činnosti budu dále hledat a stále doplňovat svůj započatý zásobník.

Při porovnání kreseb dětí jsem došla k závěru, že každé z dětí, jak již píše v teoretické části, je jedinečná osobnost, a proto je i jejich kresebná produkce originální. Dítě v ní vyjadřuje něco ze sebe, svoje zájmy, koníčky, zkušenosti aj. Záleží, na jakém stupni vývoje kresby se dítě nachází.

Pro dětskou kresbu jsem se snažila vždy vytvořit pozitivní prostředí a klima, ale velmi také záleží na fyzickém a psychickém stavu dětí. Zjistila jsem, že dalším faktorem,

který kresbu ovlivňuje, je také současné dění v mateřské škole a v rodině. Ať to jsou např. vánoční svátky nebo třeba divadelní představení, vše mělo vliv na výtvarnou produkci dětí. Ověřila jsem si, že děti většinou kreslí rády a výtvarné činnosti vyhledávají.

V průběhu psaní práce jsem našla mnoho nových a zajímavých informací, které mne obohatily. Přínosné pro mne byly zvláště kapitoly týkající se pohádek, jejich významu a smyslu. Také to, jak tradičně, i netradičně se s nimi dá pracovat. Tak, aby to bavilo mne i děti. Nezáleží přeci na výsledném produktu, ale na průběhu a radosti z tvoření.

SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY

ADAMOVSKÁ, Marie. *Cyril a lesní skřítek*. Vyd. 1. Praha: Rotag, 2007. ISBN 978-80-87-126-00-4.

BABYRÁDOVÁ, Hana. *Symbol v dětském výtvarném projevu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2079-2.

BALÍK, Jindřich. *Pohádky z kouzelné hromádky*. Vyd. 1. Frýdek-Mýstek: Alpress, s. r. o., 2000. ISBN 80-7218-376-1.

CIKÁNOVÁ, Karla. *Kreslete si s námi*. Vyd. 1. Praha: Aventinum, 1992. ISBN 80-7151-015-7.

ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.

DAVIDO, Roseline. *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-449-4.

HERMAN, Marek. „*Najděte si svého marťana*“. Vyd. 2. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-023-3.

KAHOUN, Jiří. *Autíčko Tydýt*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1998. ISBN 80-00-00651-0.

KAST, Verena. *Dynamika symbolů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-371-4.

LEDVINKOVÁ, Václava. *Pohádky z mořské hlubiny*. Praha: Rotag, 2001. ISBN 80-901182-7-5.

LISÁ, Lidka, Marie KŇOURKOVÁ. *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1986.

MACOUREK, Miloš. *Jakub a dvě stě dědečků*. Praha: SPN, 1963.

PETERSON, Linda Whitney, Milton Edward HARDIN. *Děti v tísní: příručka pro screening dětských kreseb*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2002. ISBN 80-7524-237-0.

PIAGET, Jean. *Psychologie dítěte*. Vyd. 1. Praha: SPN, 1970.

ROESELOVÁ, Věra. *Námět ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1995.

ROGGE, Jan-Uwe. *Dětské strachy a úzkosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-237-8.

SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Jan SLAVÍK a Helena HAZUKOVÁ. *Výtvarné čarování: artefiletika pro předškoláky a mladší školáky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze-Pedagogická fakulta, 2000. ISBN 80-7290-016-1.

SLOUPOVÁ, Miroslava. *Rok s krtkem: Náměty pro práci s předškolními dětmi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-775-6.

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. 5 přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

UŽDIL, Jaromír, Emilie, ŠAŠINKOVÁ. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. Vyd. 1. Praha: SPN, 1980.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-2460-956-8.

VEBEROVÁ, Eva. *Soubor textů k literární výchově v mateřské škole*. Vyd. 3. Praha: SPN, 1984.

VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti: hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-583-0.

Metodický sešit:

FREYOVÁ, Lena. *Tvořivé hry: metodické nápady*.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Jak si skřítek Viky našel kamaráda

Příloha č. 2: O stromu

Příloha č. 3: Jak krtek potkal čerta

Příloha č. 4: Autíčko a brouk

Příloha č. 5: O broukovi a hvězdě

Příloha č. 6: Písnička pro celou louku

Příloha č. 7: Jak si kočka Modroočka kupovala klobouk

Příloha č. 8: Chobotnice Alice

Příloha č. 9: O mrazíku, který maloval barvami

Příloha č. 10: O Červené Karkulce

Obr. č. 1 – Četba pohádky

Obr. č. 2 – Kresba děje pohádky

Obr. č. 3 – Kresba děje pohádky

Obr. č. 4 – Rozhovor o kresbě

Obr. č. 5 – Rozhovor o kresbě

Příloha č. 1: Jak si skřítek Viky našel kamaráda

Jak si skřítek Viky našel kamaráda

V lese nedaleko Dunové Lhoty seděl malý lesní skřítek jménem Viky u jezírka a přemýšlel, co bude dnes dělat. Kolem tiše šuměl les. Viky najednou zpozorněl. V dálce se ozvalo nějaké bouchání. Byl zvědavý, kdo dělá takový rámus, a tak se rozeběhl podívat, co se děje. Chvilku běžel, ale cesta mu ubíhala pomalu. Nastartoval tedy křídélka a letěl. Někteří lesní skřítkové totiž mohou chodit jako lidé i létat jako ptáci. Na kraji lesa nedaleko hájovny uviděl podivného velikého skřítku. Měl v ruce sukovici a bouchal s ní do stromů. „Ach, ach,“ ozývalo se jejich vzdychání. Viky se rozzlobil: „Co to provádíš? Vždyť to stromy bolí! Hned toho nech!“ křičel. Ale jak byl rozzlobený, nekoukal na cestu. Proletěl šípkovým keřem a zachytil se kalhotkami o trn na jeho větvičce. Chvilku tam bezvládně visel, pak to jeho kalhotky nevydržely, roztrhly se, a Viky spadl dolů do veliké, blátivé louže. Snažil se rychle vstát, ale bláto se na něj lepilo, a on se nemohl pohnout z místa. „Pomoc!“ volal zoufale.

Veliký skřítek uslyšel jeho volání a rychle přiběhl. „Počkej, podám ti sukovici a vytáhnu tě ven,“ řekl milým hlasem a hned to také udělat. „Ty vypadáš!“ zhroutil se. „Musíš se umýt. Počkej tady, přinesu vodu,“ nakázal mu a uháněl k hájovně. Za chvilku byl zpátky a nesl malý kyblík naplněný čistou vodou. „Teď zavři oči a já tě poleju vodou,“ řekl. Viky se přikrčil, zavřel oči a ve chvílce z něj proud čisté vody spláchl všechno bláto. „Díky, skřítku, zachránil jsi mi život.“

„Já přece nejsem skřítek. Jsem Cyril. Z hájovny.“

„Tak ty jsi člověk?“ Podivil se Viky.

„Tvůj tatínek je hajný, a ty ubližuješ stromům. Jak je to možné?“ kroutil hlavou Viky.

„Já jim přece neubližuji. Jenom tou sukovicí vyháním brouky, co jim škodí.“

„Sukovicí brouky nevyženeš a stromům ublížíš,“ vysvětloval lesní skřítek. „Počkej, něco ti ukážu,“

Několikrát dlouze zapískal a na zemi před nimi přistálo pět krásných statných datlů. „Kluci, ukažte tady Cyrilovi, jak se vyhánějí brouci, co škodí stromům,“ řekl Viky. Datlové kývali hlavami, a pak se každý z nich rozletěl na jiný strom. Za chvíli se lesem rozléhalo pravidelné ťukání. „To jsou lesní lékaři,“ poučoval Viky Cyrila, který ještě ani nestačil překvapením zavřít pusy. „Dlouhými zobáky proklepávají kůru a vybírají brouky a jejich larvy.“

„Ty jsi čaroděj?“ Zeptal se překvapeně a trochu ustaraně Cyril.

„Ale ne, já jsem lesní skřítek a jmenuji se Viky. My skřítkové známe v lese všechna zvířata a umíme s nimi mluvit. Také známe lesní tajemství. Jestli chceš, můžu tě všemu naučit.“

Cyriilovi zazářily oči. „Ty bys chtěl se mnou kamarádit?“ zeptal se dychtivě.

„Chtěl,“ odpověděl Viky. „Můžeme se vidět třeba každý den.“

„A ty mě budeš učit lesním kouzlům?“ zeptal se Cyril nevěřicně.

„Naučím tě všemu, co umím já,“ odpověděl Viky a usmál se na něj.

(Adamovská, 2007, s. 6-9)

Příloha č. 2: O stromu

O stromu

Znám jeden nádherný les. Leží na vršku vysokého kopce v mých milovaných horách. Jak se hory jmenují a jaké jméno nese kopec, není vůbec důležité, proto si to schovám jako velké tajemství.

V tom lese roste mnoho různých stromů, které jinde vedle sebe nenajdete. Jsou tu smrky, jedle, borovice, buky, ale i kaštiny, javory a břízy. Uprostřed toho všeho stojí rozložitý dub. Je ze všech stromů největší a nejstarší. Ještě donedávna byl také nejkrásnější, ale najednou se něco změnilo.

Každý rok se mohl dub pochlubit košatou korunou, která v létě dávala hluboký stín a pečlivě schovávala ptačí hnízda. Na podzim se krásně zbarvila, její listy však neopadávaly jako listy jiných stromů, zůstaly na větvích po celou zimu. Teprve na jaře uvolnily místo novým.

Jenže čas je neúprosný, a tak dub stárnul dál, až jednoho jara nové lístky již nevyrašily a strom zůstal holý. To proto, že jeho život pomalu končil. To jaro bylo pro dub velmi smutné. Jeho holá koruna nemohla poskytnout úkryt ptákům, v jeho stínu se už neukrývala zvěř před paprsky slunce. I vítr jeho větve míjel bez povšimnutí, přestože jiné roky hrál na jejich lístky tiché písničky. Strom umíral a nad ním truchlil celý les.

A přišel podzim, období, ve kterém byl dub nejkrásnější. S podzimem se do lesa vrátil i vítr severák. Prolétl několikrát spleť větví a pohrál si s barevnými listy jiných stromů. Něco se mu však nezdálo, vše bylo nějak zsedlé a smutné.

„Co se tady děje?“ fouknul vítr do větví velikého smrku svou otázkou.

A ze všech stran se ozývalo: „Veliký, moudrý dub, náš přítel a kamarád, umírá. Usychá a mizí nám před očima. Co s námi bude, jak to všechno skončí?“ Severák se několikrát prudce zatočil kolem kmenů, zasmál se a pak jen udiveně kroutil hlavou.

„Vy hloupí, vy nevíte, že strom nikdy nezemře? Jeho větve sice uschnou a mohutný kmen jednoho dne klesne k zemi, ale v tu chvíli pro něj začne nová a dlouhá cesta proměny. V jeho padlém kmeni si udělají domovy rozličná zvířátka, pokryje se zeleným mechem a možná na něm vyrostou i houby. A za dlouhý čas v tom měkkém mechu zmizí úplně, aby se spojil se zemí a připravil tak měkkou peřinku pro nový strom, který vyroste na jeho místě. O ten se pak bude starat, žít ho a předávat mu své vzpomínky“

V lese se rozhostilo dlouhé ticho. Smutek se změnil v očekávání něčeho tajemného a všichni přemýšleli, jak se s dubem rozloučí.

Večer usnul jen starý dub. Ostatní stromy chtěly dát dubu ještě jednu korunu z krásných lístků, a proto vybírali ze svých větví ty nejbarevnější. Na jejich stopky položily malou kapku pryskyřice a poslaly lístky po větru. Ten je pak přilepil na suché větve starého stromu tak jemně, aby ho neprobudil. Ranní slunce jim ukázalo výsledek a celý les užasl. Starý dub měl korunu z listů všech barev a tvarů, jaké jen dokáže příroda vytvořit. Nebylo třeba díků, všichni si rozuměli. I severák zatajil dech, aby náhodou svou silou nesfoukl některý z darovaných lístků.

Byl podzimní den, který voní spadaným listím, sluncem a přicházejícím chladem. Byl to ten den, kdy se jeden starý strom vydával na novou cestu, kterou pro něj příroda přichystala. Odcházel v kráse a v lásce, každý lístek na jeho větvích mu daroval jiný strom. Když se v podvečer ozval lesem zvuk padajícího kmene, bylo chvíli ticho, ale jen chvíli protože život už šel dál a nesl s sebou nové změny a nové příběhy.

(Freyová, Metodické listy)

Příloha č. 3: Jak krtek potkal čerta

Jak krtek potkal čerta

Jednou se krtek a zajíc domluvili, že půjdou na procházku do lesa. Ze sněhových mraků začaly padat první sněhové vločky. Po cestě si zajíc s krtkem povídali o tom, jak se asi spí jejich kamarádům, ježkovi, medvídkovi a žabce a jestli už doletěl čáp do teplých krajů. Najednou se krtek zastavil a zašeptal: „Zajíci, tady někdo pláče. Slyšíš to také?“

„Počkej,“ zašeptal zajíc a povytáhl své dlouhé uši, aby ještě lépe slyšel.

„Opravdu, tamhle v křoví někdo naříká. Nepůjdeme se tam podívat? Třeba někdo potřebuje naši pomoc.“ Krtek a zajíc se tedy vzali za tlapky (to víte, že se trochu báli) a opatrně se přibližovali ke křoví. Když byli až u něj, pomaloučku odhrnuli větve a uviděli něco divného. Seděl tam tvor, který byl podobný člověku, ale na hlavě měl rohy jako koza a vzadu měl ocásek jako kravička. „Kdo jsi?“ osmělil se ho zeptat krtek.

„Já jsem čertík,“ zvedl ten tvor hlavu a díval se na krtka uplakanýma očima.

„Tak ty jsi čertík? A proč tady pláčeš, čertíku?“ ptal se dál odvážný krtek.

„Já tady pláču proto, že se mne všichni bojí a nikdo si se mnou nechce hrát,“ odpověděl nešťastný čertík. „Lidské maminky a tatínkové mnou straší své děti. Říkají jim: „Počkej, až přijde čert! Strčí tě do pytle a odnese si tě do pekla. Jen se těš!“ – Ale já jsem nikdy nikoho do pytle nestrčil, ani jsem nikoho nikam neodnesl. Vždyť se na mě podívejte, jak jsem maličký, copak bych někoho unesl?“ stěžoval si čertík a s pláčem dodal: „Všichni se mě proto bojí a já jsem pořád sám. Je mi moc smutno.“

„A vážně nikomu neublížuješ?“ zeptal se trochu opatrně zajíc. „Nepícháš nikoho svými rohy?“

„Ale kdepak, růžky mám proto, abych si vyhrabal ze země nějaké broučky, ty mám moc rád,“ řekl čertík a začal se na zvířátka usmívat. Krtek a zajíc odešli kousek stranou a tam se spolu radili, co mají s čertíkem dělat. „Tak víš co, pojď s námi,“ řekl pak

čertíkovi krtek. „Tuhle zajíc má nový, dost velký domeček. Můžeš tam s ním bydlet a na oplátku mu můžeš topit v kamnech – zajícovi je pořád zima.“

„A v lese žije spoustu zvířátek, která si s tebou budou ráda hrát, když jim nebudeš ubližovat,“ řekl čertíkovi zajíc. „Chceš?“ To víte, že čertík chtěl!

(Sloupová, 2011, s. 95)

Příloha č. 4: Autíčko a brouk

Autíčko a brouk

Autíčko uhánělo a broukalo si do jízdy. Po ušlapané pěšince se mu jelo jako po másle. Autíčko se má, nic ho nebolí. Jede, jede a najednou před ním něco sedí.

„Tydýt! Tydýt! Uteč, nebo tě přejedu!“ troubí autíčko. Jenže na pěšince to sedí pořád a je to brouk.

„Ty neslyšíš troubení?“ zabrzdilo autíčko.

„Slyším, co bych neslyšel. Troubíš jako blázen. Až mě z toho píchá v levém uchu. Já jsem totiž cvrček muzikant a mám muzikantský sluch. Slyším i tiché šeptánky, natož silné troubení.“

„Když slyšíš, tak proč neuhneš?“ zeptalo se autíčko. „Co kdybych ti přejelo nohu? Nebo dvě?“

„Tady nemají auta co jezdit,“ bručel cvrček. „To není žádná dálnice, ale broučí pěšinka.“

„Já taky nejsem auto“, řeklo autíčko. „Já jsem autíčko Tydýt.“

„A proč jsi Tydýt?“ povídá cvrček.

„To nevím.“

„A odkud jedeš, to taky nevíš, co?“ zeptal se cvrček.

„To vím náhodou dobře. Jedu z daleka do daleka.“

„Do daleka, to je kam?“ byl zvědavý cvrček.

„To je daleko, dalekánsko. Až támhle, támhle,“ řeklo autíčko.

„Tak to ano. A máš mapu? Bez mapy nikam nedojedeš. Bez mapy zabloudíš.“

„Ale nezabloudím. Pěšinky a cestičky mě všude dovedou. Jdou jako potůčky. Vedou na cesty. Cesty na silnice. Silnice na dálnice. A dálnice dalekánsko, nejdalekánsko.“

„Jak myslíš,“ povídá cvrček a zvedl housličky. „Jakou chceš zahrát?“

„Nějakou pro autíčka. Aby se pěkně jelo.“ A cvrček začal hrát hezkou rychlou písničku. Trochu do skoku a hodně do jízdy.

Autíčku se písnička líbila a povídá:

„To je ona. Tomu říkám písnička do jízdy. Honem nasedej a jedem.“

Cvrček naskočil a trrr, trrr! Autíčko se rozjelo. Na pěšince byly hrbolky a trsy trávy. Autíčko začalo poskakovat jako janek.

Cvrček taky poskakoval a křičel: „Zpomal, auťáku! Zpomal! Vytřeseš mi duši!“ Ale autíčko ještě přidalo. Poskakovalo výš a výš a cvrček s housličkami taky. Najednou vyletěl až ke špičce sloupu a dopadl na zem. Autíčko se ani neotočilo a skákalo dál.

„Jsi cvok, a ne autíčko!“ křičel za ním cvrček. „Takhle někde nabouráš a zbydou z tebe dřevíčka.“

Pomalů se vracel domů, a když došel kousek před díru, zase něco jelo. Bylo to autíčko a troubilo: „Tydýt! Tydýt! Trouchu jsem zabloudilo. Ale teď už si dám pozor.“

„To se dalo čekat,“ řekl cvrček. „Bez mapy nikam nedojedeš. Bez mapy zabloudíš. A když se poženeš jako splašený, tak ještě nabouráš.“

(Kahoun, 1998, s. 17 - 21)

Příloha č. 5: O broukovi a hvězdě

O broukovi a hvězdě

Byla ještě noc, když si brouk rozespale protřel oči. „Kdo mě to probudil?“ zívá a líně se protáhl.

Zahoukala sova v blízkém lese, anebo zapískal půlnoční vlak? Nevěděl. Ale byl vzhůru a marně se převaloval ve vyhřátém mechu. Ne a ne znova usnout. „Půjdu se trochu projít,“ řekl si a vystrčil hlavu zpod listu, kde měl svůj pelíšek.

Nebylo vidět ani krok. Noc voněla jako zralá malina, sladce a těžce. Brouk se pomaloučku prodíral hustou trávou, a když nad sebou uslyšel tichá křídla nočního ptáka, pohlédl vzhůru. Mezi spleť stébel zahlédl kus oblohy. Byla černá jako jeho krovky a zářily na ní tisíce stříbrných hvězd.

Brouk na ně v úžasu hleděl. „Aspoň jednu mít jen pro sebe, aspoň jednu si schovat pod svůj list, do svého pelíšku v mechu! Aspoň jednu...“ šeptal si plný okouzlení a stavěl se na špičky. Marně. Hvězdy byly vysoko, vysokánsko a brouk se smutně schoulil k trsu trávy. Náhle dostal nápad – a rychle se rozeběhl k nejbližšímu bodláku. „Na ten si vylezu,“ zašeptal, „a hvězda bude má, jen má.“ Celý udýchaný se vyšplhal nahoru. To byla krása!

Udivenýma očima si prohlížel nekonečnou oblohu a vybíral si svou hvězdu. Ale ať se natahoval, jak chtěl, nebylo mu to nic platné. Houpal se bezmocně na vršíčku bodláku a poznal, že na hvězdy stejně nedosáhne.

Pomalu, pomaloučku slézal dolů a najednou byl rád, že si žádnou hvězdu nemohl stáhnout k sobě na zem. „Ať svítí i ostatním broukům, ptákům a motýlům. Ať svítí každému, komu to udělá radost. A já, když budu chtít, se na ni můžu dívat třeba každou noc...“ Zalezl pod svůj list, schoulil se šťastně do měkkého mechu a ve chvílce usnul. Noc zvolna bledla, ale na vysokém, vysokánském nebi ještě zářilo tisíce hvězd.

(Balík, 2000, s. 58-60)

Příloha č. 6: Písnička pro celou louku

Písnička pro celou louku

Svívalo. Slunce si už vykračovalo po obloze, nad loukou poletovali první motýli a v trávě pobíhali první brouci. I zajíci, ještě ospalí, sem tam hopsali.

Myška Linda už byla taky vzhůru. Vystrčila hlavu z díry a přemýšlela, kam se rozeběhne na snídani. K žitnému poli? Nebo k šípku pod topoly? Nebo zajde do vesnice kouknout škvírou do stodoly? Přemýšlí, přemýšlí – a najednou uviděla na větvi strakatého ptáčka. K něčemu se chystá, tím si byla jistá.

„Ahoj, ptáčku zpěváčku,“ pozdravila ho.

„Copak děláš?“

„Budu zpívat,“ řekl strakatý ptáček a zhluboka se nadechl.

„To si počkám,“ usmála se Linda. „Já mám písničky moc a moc ráda. Zazpívej teď nějakou pěknou jenom pro mě...“

„To nemůžu, myško,“ zavrtěl odmítavě hlavou strakatý ptáček zpěváček a poskočil maličko na větvi. Hop a hop.

„Proč bys nemohl?“ divila se myška. „Copak jsi neříkal, že budeš zpívat?“

„Říkal,“ odpověděl ptáček. „Ale ne jenom pro tebe...“

A zpíval. Veselá písnička letěla nad strání a potěšila všechny motýly, včely a čmeláky. Všechny brouky, krtky a ještěrky. Všechny zajíce a hlemýžďe.

Potěšila myšku Lindu. Potěšila ji, i když strakatý ptáček nezpíval jenom pro ni, ale pro celou louku.

(Balík, 2000, s. 61-62)

Příloha č. 7: Jak si kočka Modroočka kupovala klobouk

Jak si kočka Modroočka kupovala klobouk

Kočky Modroočky se líbily klobouky. Hrozně. Moc. Myslela na ně den co den. A někdy i celou noc. Když uviděla na ulici někoho v klobouku, hned si jen toužebně vzdychla: „Ááách, takovou krásu bych si přála mít. Ale kde na ni vzít?“ A tak šetřila a šetřila. Zkrátka – strádala si do prasátka. Po čase si řekla. „Peněz už mám dost a dost, už si můžu koupit něco pro radost. Něco pro parádu,“ podrbala se spokojeně za uchem. S prasátkem plným k prasknutí se vydala do města.

„Jaké máte přání, slečno?“ ptala se jí prodavačka.

„Chtěla bych si koupit nějaký pěkný klobouk,“ řekla kočka Modroočka a rozhlížela se zvědavě po prodejně.

„Má to snad být tahle značka?“ zeptala se prodavačka a ukázala na strakatou krabici.

„Značka tam a značka sem,“ švihla kočka ocasem. „Na tom vůbec nezáleží, hlavně aby to bylo něco hezkého. Něco parádního,“ vzdychla a její oči bloudily po regálech jako mlsný čmelák nad rozkvetlou loukou.

„Hned vám něco ukážu, určitě si vyberete,“ usmála se prodavačka. „Takový? Či tenhle chcete?“ vytahovala ze skříní krabici za krabicí.

Klobouk za kloboukem. Jeden byl zelený, druhý červený, třetí žlutý. Se stuhou. S ptačím pírkem. S mašlí. Víc byste jich sotva někde našli.

„Tenhle duhový se mně líbí nejvíc,“ řekla kočka a spokojeně se usmála. Dala si klobouk na hlavu a točila se před zrcadlem jako na módní přehlídce. „Klobouček mně jistě obdiv zajistí, sousedovic Micka pukne závistí,“ radovala se.

„Sluší vám velice,“ řekla prodavačka a vracela zpět otevřenou krabici. „Hodí se vám ke kožišku-ťed’ vás určitě žádný kocourek nepřehlédne. Padnete mu do očí, rád se po vás ještě pětkrát otočí. Ale milá slečno, dám vám jednu dobrou radu – přes pole a přes

zahradu musíte teď chodit zvolna. Pomalu. Jinak by vám klobouk spadl z hlavy jako suchý list ze stromu. A bylo by po parádě.“

„Říkáte zvolna? Pomalu?“ Divila se kočka. „ To bych se ani nemohla pořádně proběhnout po stráni? To bych si nesměla skočit ze střechy na plot? Co když mě napadne prohnat mlsnou myšku? To se mám za ní loudat? Ne, ne, klobouk je sice hezký, ale já se bez něj radši obejdu.“ Poděkovala, naposled koukla do zrcadla a položila duhový klobouk na pult.

Cink, cink, na dveřích zazvonil zvonek a kočka zmizela jako vítr v rákosí. Překvapená prodavačka zůstala stát za pultem s otevřenou pusou.

Klobouky se kočce Modrooče líbily pořád. Hrozně. Moc. Myslela na ně den co den. A někdy i celou noc. Když uviděla na ulici někoho v klobouku, jen si smutně vzdychla“ Ááách, takovou krásu bych si přála mít.“

Ale už se pro to netrápila. Rozeběhla se po stráni nebo si skočila ze střechy na plot. Někdy prohnala podle chuti mlsnou myšku. Jen tak. Pro radost. Nemusela dávat pozor, že by jí klobouk spadl z hlavy. Byla šťastná i bez klobouku.

(Balík, 2000, s. 7-12)

Příloha č. 8: Chobotnice Alice

Chobotnice Alice

Chobotnice Alice byla znamenitá tanečnice. Ovládala piruety, výskoky, nadskoky i úskoky, tancování pata špička celá noha, dupání, vrtění se, natřásání, zkrátka všechno, co k tanečkům patří. Každý ji obdivoval a nejvíc velryba Klára.

„Jestli se nepletu, ta holka patří k baletu“, říkávala Klára rodičům chobotnice Alice, ale ti jen vrtěli odmítavě hlavami.

„Nejdřív, ať si Alice udělá školy a pak..., pak se uvidí.“

„Bráníte holce v rozletu, tak je to!“ Odfrkla si velryba, až se moře rozbouřilo...

„Ne a ne! Nejdřív škola, potom zábava“, trvali svorně na svém rodiče.

Když velryba Klára viděla, že tady nic nepořídí, zkusila to jinak. „Ta holka má k tanci vlohy, jen koukněte, jaké má lehké nohy, a proto, radím vám, dejte ji zapsat do baletní školy.“

„Do baletní školy?“ znejistěli rodiče. „To by možná šlo. Škola a balet, balet a škola, proč ne?“

A tak na radu velryby Kláry byla Alice přihlášena do baletní školy. Ovšem věc měla háček – nejdřív musí Alice uspět u zkoušek. V určený den předtančila chobotnice Alice před zkušební komisí. Doprovázela ji velryba Klára.

„Tak ukažte, co umíte, slečno!“ pokývla hlavou zkušená zkušební komise. Chobotnice Alice se připravila.

„Moment!“ vykřikl náhle do ticha elektrický rejnok Erik, který komisi předsedal. „A co váš hudební doprovod?“ a kývl na velrybu.

„Pfff!“ velryba Klára si zmateně odfrkla, až celá komise nadskočila. „Bože, to je dech!“ vzdychli všichni její členové obdivně, ale velryba neměla na žádné poklony ani pomyšlení.

„Hudební doprovod“ Co to po mně chtějí?“ Jak má hrát k tanečkům chobotnice Alice, když piano zná jenom z doslechu, housle jakživ neviděla a foukání do taktu je pro ni hádankou? Jenom Alici všechno pokazí!

„Pfff!“ podruhé si mohutně odfrkla a tentokrát to její vzdechnutí sfouklo komisi ze židlí.

Důstojný rejnok elektrický se zcela nedůstojně sbíral ze země. „Dech máte velkolepý“, pokývl uznale hlavou, „ ale zdržujete. Račte si, madam, vybrat jeden z hudebních nástrojů a spust'te! Dechové jsou tamhle!“ Pak mávl ploutví kamsi ke stěně, kde vyskládány ležely jeden vedle druhého dechové hudební nástroje od nejmenší flétničky až po největší trombón. Co měla velryba dělat? Popadla, co první jí přišlo pod ruku. Ani nevěděla, jak se tomu malému černostříbrnému nic říká. Foukla jednou, foukla podruhé, ozvalo se příšerné zakvílení. Komise si honem zacpala uši. Ale to velrybu Kláru neodradilo. Zkoušela to zas a znova a hrála a hrála a chobotnice Alice tančila. Tančila znamenitě, lehce a půvabně jako víla, vytáčela piruety, prováděla výskoky a doskoky a taky úskoky, dupala, vrtěla se a natřásala, zkrátka ukázala všechno, co k tanečkům patří. Zkušená zkušební komise měla oči jenom pro ni. Naštěstí. Kdyby totiž vystrčila uši a uslyšela ten pisklavý a kvílivý hudební doprovod velryby Kláry, nemusela být chobotnice Alice vůbec přijata.

Ale ona přijata byla. A jak to dopadlo s velrybou Klárou? Věřte, nevěřte, ona si tu zvláštní věčičku na stará kolena zamilovala. Ještě prozradím, že to byl klarinet. Začala pilně hrát, cvičila stupnice durové i mollové, akordy, etudy, hrála rychle i pomalu, nahlas i tiše. Zkrátka velryba Klára, pfff, na klarinet hrála. Dobře, skvěle, přímo znamenitě.

(Ledvinková, 2001, 22-23)

Příloha č. 9: O mrazíku, který maloval barvami

O mrazíku, který maloval barvami

Zima, to je ale pěkná věc, můžeme sáňkovat, bobovat, lyžovat a bruslit. Ale lidé na tu krásu, co zima dovede, raději koukají z tepla svých domovů. Ven se jim moc nechce, bojí se mrazu, co kdyby nastydli?! Ale mráz dělá lidem jenom radost. K tomu, abychom mohli bruslit, je třeba, aby se sešlo několik zkušených mrazů. Dospělí mrazové umí na střechách udělat i veliké rampouchy, které o sebe krásně cinkají.

A kdo tedy dělá ty malé rampouchy? No přeci mrázkové. Ti ještě nechodí do školy a moc toho neumějí. Možná tak štípat do uší, to jim jde moc dobře.

Ale v prosinci, když zasednou do lavic, panečku, to se učí věci. Největší důraz se však klade na výtvarnou výchovu, na malování oken.

Už znáte Františka? Ne? To je malý mrazík, má modrý nos a červené uši. Zrovna sedí v lavici a poslouchá pana učitele, jak vykládá o tom, že malování oken je práce užitečná, ale ne tak jednoduchá, jak se zdá.

„Mráz květinu spálí, macešky, karafiáty i fialky!“ Povídá pan učitel.

V tom se přihlásí František a ptá se: „Co tedy máme na okna malovat?“

„To je jasná věc, mráz kopřivu nespálí! Proto odjakživa mrazové na okna malují kopřivy. A my se to dnes budeme učit také.“ Odpoví pan učitel.

A tak si mrázkové rozdali štětce, bílé barvy a jako předlohu měli kopřivu, kterou jim pan učitel rozdál. František se podrbe za uchem a povídá: „Proč malujeme kopřivu bílou barvou, když je zelená?“

„Co je to za otázky? Viděl jsi někdy, aby mráz maloval zelenou barvou? Na světě je oken moc a takové barevné malování by dalo hodně práce. Bílá barva se totiž vyrábí ze sněhu a toho je všude kolem spoustu.“ Rozzlobil se pan učitel. V tom se Františkovi všichni začali smát a posmívat. A tak se raději dal opět do kreslení.

Jaképak hodně nebo málo práce? Vrtá Františkovi cestou domů. Míjí obchodní domy i výlohu, kde je vystaveno spoustu barviček. František neváhá ani chvíli, vběhne dovnitř a povídá: „Dobrý den, potřeboval bych prosím vás nějaké barvičky.“ V tom pan prodavač vyskočí ze zahřáté židle a křičí: „Tebe jsem tu tak potřeboval, ať už jsi venku, ještě dostanu rýmu!“ A zamkne za Františkem dveře.

Vždyť jsem chtěl lidem udělat jen radost a pomalovat jim okna barevnými květinami. Myslí si v duchu František a teď už vůbec ničemu nerozumí. V tom jde kolem něj holčička, mrazu, ani rýmy se nebojí, vesele si poskakuje a ptá se Františka: „Co tu tak smutně stojíš, co se ti stalo?“

„Ale, chtěl jsem si půjčit barvičky, abych mohl malovat na okna barevné kytky místo bílých kopřiv. Udělat lidem radost, aby se tak nemračili. A čeho jsem se dočkal? Z obchodu s barvami mě vyhnali, že se prý bojí rýmy.“

„Víš co, pojď se mnou, v krabici mám spoustu barviček, půjčím ti je“ odpoví mu holčička. Vezme Františka za ruku a už si to uhánějí domů. Jen co přišli, holčička vytáhla z pod postele krabici naplněnou až po okraj barvičkami. Františkovi se rozzářily oči, ani chvíli se neostýchal a pustil se do malování všech kytek, které viděl. Tulipány, macešky, karafiáty. Holčička radostí tleskala a povídá: „Ty jsou ale krásné, zkus, jak ti půjdou na okně.“ A tak se František tedy pustí do oken, maluje, co mu ruce stačí. Pomaloval okna u holčičky v pokoji, v obývací, v ložnici, i u sousedů. Přes noc pomaloval okna v celém činžáku.

Když lidé ráno vstali, diví se, co se stalo, kdo jim tak krásně pomaloval okna. Na chvíli si snad pomysleli, že je jaro. Kdo jde kolem, usmívá se a ptá se: „Nevíte, jak se jmenuje ten mráz, který nám udělal takovou radost?“ Holčička jen odpoví: „František.“

(zpracováno na námět: Macourek 1963, s. 75-81)

Příloha č. 10: O Červené Karkulce

O Červené Karkulce

Byla jednou jedna hodná a roztomilá dívka. Kdekdo ji měl rád, ale maminka a babička ji měly nejraději. Babička jí upletla červený čepeček, karkulku a podle toho jí říkali Červená Karkulka. Babička bydlela na samotě, v chaloupce za lesem. Nechtěla se stěhovat do vsi, v chaloupce za lesem si zvykla - a co by si bez ní v zimě počali zajíci, srnky a ptáčekové! Vždycky pro ně měla něco dobrého na zub nebo do zobáčku.

Jednou v létě napekla maminka koláčků, odlila do láhve malinové šťávy a řekla Karkulce: „Babička u nás už měsíc nebyla. Dones jí to a vyříd' jí, ať sek nám brzy přijde podívat!“

Karkulka vzala košíček s koláči a malinovou šťávou a šla. Maminka za ní ještě volala: „Karkulko, nehoň se cestou za motýly, nekoupej si nožičky v potoce! Jdi rovnou, ať nezabloudíš!“

Karkulka kývala hlavou, že slyší, až se jí copánky házely na zádech. Dostala se za ves, přeběhla jednu mez, přeběhla druhou mez, a už před ní stál vysoký les. Karkulka šla a šla, travičkou, po mechu, a lidem po polích a skřivanům nad polem už byla z doslechu.

Došla k potůčkům, byl parný den. Karkulka neodolala, položila košíček do trávy a zula se. Bosýma nohama se cachtala ve vodě, voda ji příjemně chladila, sluníčko uspávalo. Vtom se před ní na druhé straně potoka rozhrnulo křoví a z křoví vyšel vlk. „Dobrý den, Karkulko. Kampak, kam?“ zeptal se. Chtěl mluvit dobráckým hlasem, aby Karkulku nepolekal, ale neuměl to, v hubě mu to skřípalo, jako by se o sebe třely rezavé hřebíky.

Karkulka nikdy předtím vlka neviděla. Myslila si, že je to velký pes. Zatřepala na něj ručkama a řekla: „Dobrý den, pejsku. Nesu babičce koláče, už měsíc u nás nebyla. Chceš ochutnat?“ Sáhla do košíku a hodila vlkovi koláč. Vlk přičichl ke koláči a ošklíbl se. „Maso nemá?“ ptal se. „Nemám,“ odpověděla Karkulka. „Nevadí,“ řekl vlk, „koláč si nechám k večeři.“ Koláč mu nevoněl, nejraději by se pustil do Karkulky. Ale nedaleko odtud praskaly větve a zněly hlasy dřevorubců, i bál se vlk Karkulce ublížit. „Kdepak

bydlí babička?“ ptal se. „Jak to, že to nevíš?“ Divila se karkulka. „V chaloupce za lesem. Jde se kousek dolů podle potoka, pak cestičkou vlevo a za chvíli jsi tam.“ „Víš co, Karkulko,“ pravil vlk, „budeme závodit. Ty jsi dolů podle potůčku a já půjdu proti vodě. Schválně, kdo tam bude dřív.“ „To víš, že já, pejsku,“ usmála se Karkulka, „půjdeš-li proti vodě, nikdy se k babičce nedostaneš.“ Hned vstala, obula se, vzala z trávy košíček a běžela dolů s potůčkem.

Vlk šel kousek opačnou stranou, proti vodě. Když už ho Karkulka nemohla vidět, skočil do houští a hnal se křovím a strouhami rovnou na kraj lesa. Hop, hop a hop – a už byl u dveří babiččiny chaloupky. Zaklepal na dveře. „Kdo to klepá?“ ozval se zevnitř babiččin hlas. „To jsem já, vaše Karkulka,“ zavolal tiše vlk. „Ty ses nějak uběhla, karkulko,“ ozvalo se ze světničky, „máš chraptivý hlásek.“ Babička už nemohla vnučky dočkat a otevřela dveře. Spatřila vlka, vykřikla strachem a chtěla vlkovi přirazit dveře před nosem. Ale byla slabá, vlk ji odstrčil, vrhl se na ni a spolkl ji. Potom si dal na hlavu babiččin čepec, nasadil si na nos její brýle a lehl si do postele. Vzal si babiččin čepec, nasadil na nos její brýle a lehl si do postele. Vzal si babiččin zamilovaný kalendář a dělal, že čte. Karkulka byla dosud v lese. Nespěchala, jen si hrála. Ani ji nenapadlo, že by ji vlk mohl předhonit. Tu utrhla malinu, kousek dál si s беруškou zahrála na nebe a na peklíčko, tamhle se zase pustila za motýlem.

Konečně přišla k chaloupce za lesem. Zatřukala na dveře – ťuky, ťuky, ťuk. Zevnitř se ozvalo: „Kdopak to ťuká?“ Hlas byl hrubý, jako cizí, Karkulka se trochu zarazila. „To jsem já, babičko, vaše Karkulka,“ zvolala. „Pojď dál k babičce, je odemčeno.“ Karkulka otevřela dveře a vešla do světničky. „Už jsem si, babičko, myslela, že to nejste vy,“ pravil, když spatřila babiččin velký čepec. „Máte takový divný hlas.“

„Nediv se, děvečko, uhřála jsem se a napila studené vody, trochu stůnu.“ Karkulka vyřídila pozdrav od maminky a na stůl postavila košíček s koláči a s malinovou šťávou. Pak šla dát babičce hubičku. „Babičko, vy máte velké uši,“ zvolala polekaně. „To abych lépe slyšela.“ Babičko, vy máte velké oči!“ „To abych lépe viděla.“ „Babičko, vy máte velké zuby!“ „To abych tě lépe mohla sníst!“ A jak to vlk řekl, vyskočil a Karkulku spolkl. Ta dvě sousta, babička a Karkulka, ho náramně tížila. Svalil se na zem a usnul. Šel kolem chaloupky myslivec, babiččin dobrý a známý. Uslyšel ze světnice divné zvuky, jako by se tam řezalo dříví. Nakoukne okénkem a vidí, jak na zemi leží velký vlk s nafouklým břichem a chrápe. Myslivec nemeškal, vpadl dovnitř a tesánkem rozpáral

vlkovi břicho. Z břicha vyskočila Karkulka, za ní babička, obě živé a zdravé. Vlk spal dále jako zabitý. Myslivec řekl babičce o košík a přinesl v něm kamení. Kamení nasypal vlkovi do břicha a břicho zašil. Potom se schovali za kamna a čekali, co se bude dít. Vlk se za chvíli vzbudil a zaskuhral: „To mám žízeň!“ Kamení ho tížilo, sotva se dovlekl ke studni. Nahnul se nad ní a kamení ho stáhlo dolů. Žbluňk – a vlk se utopil.

Babička uvařila kávu a pohostila myslivce. Koláče mu chutnaly, tuze si je pochvalovala. Nejedli se a myslivec dovedl Karkulku domů.

(Hrubín in Veberová 1984, s. 107-109)

Obr. č. 1. - Četba pohádky

Obr. č. 2- Kresba děje pohádky

Obr. č. 3- Kresba děje pohádky

Obr. č. 4 – Rozhovor o kresbě

Obr. č. 5 – Rozhovor o kresbě

